

ARENNIOS 14

Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt

Novembre de 2021. 2a Època

**L'església de Sant Martí d'Arenys després de la
consagració (I).....Francesc Forn
Josep Rossell i Tremoleda (1912-1999)..... Elies Surroca**

Editorial

La nit de naps i cols a Arenys de Munt.....
.....Joan Armangué i Herrero

Jugant amb el temps.....Gustau Adzarías

La mina d'en Joan Iglesias.....Goretti Vila

Joan Grassot i Grivé, la lluita per l'ideal.....Agustí Barrera

August Gil MatamalaAgustí Barrera

Els Arquer. Complementant un article anterior...
Gustau Adzarías

En Blanquillo, "un dels més grans bruixots que hi ha hagut a Arenys de Munt"..... Francesc Forn

L'església de Sant Martí d'Arenys després de la consagració. Segles XVI, XVII i XVIII. L'altar major i els altars laterals (I).....Francesc Forn

Josep Rossell i Tremoleda (1912-1999)..... Elies Surroca

Coberta: Rellu a la llosa que servia de tapa al sepulcre de l'Obra de l'església de Sant Martí d'Arenys. Segle XVIII. Fotografia de Marc Sansa Colomer.

Equip de redacció

Gustau Adzarías
Gaspar Casals
Francesc Forn
Imma Moratalla
Elies Surroca
Montse Viader

Impressió: Printcolor. Santa Perpètua de Mogoda
Dipòsit legal: B-24.270-1986

Amb la col·laboració de l'Il·lm Ajuntament d'Arenys de Munt

L'Equip de Redacció de l'Arennis no es fa necessàriament solidari amb els articles signats, els quals expressen únicament l'opinió dels seus autors.

El propassat 23 de maig, el doctor Salomó Marquès va presentar el llibre de Francesc Forn, *Raimon Torroja i Valls, mestre d'infants i mestre de mestres*. Va ser un acte emotiu i molt reivindicatiu. Cal repassar el periple vital d'una de les figures cabdals de la pedagogia del segle XX.

Raimon Torroja i Valls va néixer a Igualada el 1894. Estudià magisteri a la Normal de Barcelona i l'any 1912 obtingué el títol de mestre superior. L'any 1922 es traslladà a Madrid per ocupar una plaça al Grupo Escolar Cervantes. L'any 1925, pensionat per la Junta d'Ampliació d'Estudis, visità les Escoles Noves de França, Suïssa, Àustria i Alemanya. L'any 1926 tornà a Catalunya i s'establí a Arenys de Munt. Des de la seva arribada a Arenys de Munt participà intensament no només en l'educació dels infants, sinó també en la vida social del poble. L'any 1928 el trobem com a fundador i president de La Linterna, una mútua de salut annexa a l'Aliança. L'any 1929 passà a ocupar la presidència del Club Deportivo Arenys de Munt.

El gener de 1934 fou nomenat director de l'Escola Annexa de la Normal de la Generalitat, l'escola on els futurs mestres catalans es preparaven i feien les seves pràctiques. Aquella fou la seva etapa més creativa i en la qual publicà la major part dels seus llibres, entre els quals esmentem *La nostra terra i la nostra història*, *Història de Catalunya*, *Cartilla de civisme i dret...*

Raimon Torroja va pertànyer a tota una generació de pedagogs catalans que van posar l'infant en el centre de l'acte educatiu, en una escola activa, laica i progressista. Tres eixos guiaren en tot moment la labor educativa de Raimon Torroja: l'educació cívica com a objectiu últim de tot acte educatiu, el respecte als infants i la senzillesa i naturalitat com a forma de vida.

L'any 1939 fou sotmès a consell de guerra. Condemnat per catalanista i demòcrata, fou depurat del magisteri i sentenciat a vint anys de presó. Després de passar uns anys empresonat, l'any 1948, cansat de la repressió, decidí emprendre el dolorós camí de l'exili. S'instal·là a Caracas on ocupà el càrrec de sotsdirector del Colegio América. Raimon Torroja va morir el 26 de setembre de 1960, enyorat del seu país, de les seves muntanyes i de la seva gent.

És una obligació i un acte de justícia reivindicar la labor i l'exemple de Raimon Torroja, una de les grans personalitats de la pedagogia del nostre país, entroncada en la vida del nostre poble mitjançant forts lligams emocionals, socials i educatius.

LA NIT DE NAPS I COLS A ARENYS DE MUNT

Joan Armangué i Herrero

1. La festa

Hi ha elements en l'àmbit gastronòmic que, un cop combinats de dos en dos, donen lloc a un nou i tercer producte: de la unió d'alls i oli en surt el nostre all-i-oli, del cafè i la llet en surt un tallat i si, en comptes de llet hi afegíem licor... el cigaló o carajillo, que tant en català com en castellà es presenten amb un nom groller d'evident referència sexual. Doncs bé, dels naps i les cols, units, en neix la sorprenent Festa o Nit de Naps i Cols, que se celebra només a Arenys de Munt i Arenys de Mar; festa que ofereix també moments de grolleria i vulgaritat, tal com anirem veient al llarg del present article.

La dinàmica de la festa és localment prou coneguda, però en resumim, en benefici dels forans, un esquema elemental. La nit de Reis, de matinada (és a dir, per tant, durant la matinada del dia 6 de gener de cada any), els joves i joveníssims arenyencs se separen per gèneres tot formant colles de nois i colles de noies que preparen l'artifici del joc: ells han d'arreglar un bon menat de naps, que secretament faran arribar a les noies, deixant-los al balcó, a les finestres o a la porta de casa l'hortalissa, acompanyada d'uns versos jocosos amb referències sexuals ben explícites, fàcils, sovint vulgars i, de qualsevol manera, rialleres. Elles, quan els nois ja s'han retirat satisfets de la broma, es revengen amb les cols que tenien preparades, i no estalvien tampoc notes poètiques on ells queden ben retratats. És oportú tenir en compte que les notes són sovint firmades, perquè interessa -i molt- saber qui és que t'està buscant les pessigolles.

Més tard, quan els Reis ja han marxat, el dia es desperta amb tot de cartells penjats a les parets i arbres amb lleugeres reflexions crítiques, reivindicatives, satíriques, amistoses, amoroses o sexuals, arreu dibuixos de particulars anatòmics i, sobretot, de naps (que no deixen de ser també, en aquest context, el símbol d'un particular anatómic

masculí). Així i tot, pot ser que no manquin esbossos de vulves fantasioses (tenim en compte sobretot, al moment d'escriure, la Festa de 2020, en què vam poder llegir en un cartell el següent text: «Si les vagines no fossin per rebre petons, no tindrien llavis»).

És també un costum arrelat, ara històric, el fet que la festa acabi amb certes bretolades i actes purament vandàlics, com pot ser trencar vidres de finestres, llums de fanals, capgirar testos públics o privats i, en definitiva, provocar danys contra el mobiliari urbà (antigament contra els propis veïns: obrir quadres i corrals, fer-ne sortir les bèsties, etc.).

2. Els naps i el cycle festiu

Podria semblar, a primer cop d'ull, que una festa que es mou al voltant de l'Epifania no hagi de tenir res a veure amb les bretolades ni, de fet, amb el que s'esperaria en aquest cycle festiu i litúrgic de l'any: és sabut que vulnerar els límits de la permissivitat social és més propi del cycle de Carnestoltes. Comencem, però, examinant el primer element.

De bo de bo, la Nit comença directament amb una bretolada: els naps han de ser robats. Més que no pas d'una apropiació indeguda, però, es tractaria d'un innocent acte vandàlic, des del moment que un parell de menats de naps no representen pas la ruïna del pagès sinó un mal decididament menor. Però de nit, amb les presses i el neguit del secretisme, fora de casa i fora del teu tros... abans de trobar un nap disponible cal malauradament trepitjar i fer malbé molts altres

llegums i verdures sembrats no gaire lluny dels naps i les cols; i com més temps passa i els joves moderns menys saben reconèixer la planta, més mal es fa al bon pagès que, potser, amb molt de gust hauria lliurat a la jovenalla allò que cerca, a

Nit de naps i cols a Arenys de Munt. Fons Joan Horta. Abans, p. 228

canvi de tenir assegurada la bona salut de la resta de les hortalisses. Així ho ha entès l'Ajuntament, que actualment, tot escoltant les queixes de la pagesia, s'ha decidit per la distribució gratuïta, aquell dia, de naps i cols a través dels canals de dinamització social del jovent: distribució gratuïta per encàrrec, per tal de no malbaratar les sobres (així i tot, com que robar resulta més divertit que no pas recollir per encàrrec, sempre hi ha alguna colla que continua robant els naps i les cols). Aquest compromís amb els vàndals, però, faria que l'Ajuntament i, per tant, la Guàrdia Urbana se sentissin responsables, si no culpables, dels excessos nocturns d'aquella diada: només cal, però, que assumeixin aquesta responsabilitat i facin els ulls grossos, tot mantenint els serveis de Guàrdia Urbana preparats per deixar-ho tot tan net com sigui possible, de manera que més tard, quan es faci de dia, els ciutadans no hagin d'assistir a la lletjor dels desperfectes ocasionats en el mobiliari urbà. Ara bé, els cartells i tota mena de manifestos penjats a les parets, arbres, parades d'autobús i tanques de locals... quedaran exposats als vianants durant tot el dia. El 2020 vam poder veure clavats a la paret de l'Ajuntament un cartell que recitava: «El primer requisit per ser alcalde és ser 'calvo'». L'improperi d'aquest jove ciutadà, crític envers l'estètica política arenyenca, va ser respectat per la Policia Local durant tot el dia de Reis. Bretolada per bretolada, no és de les pitjors i, sobretot, la política municipal consisteix precisament a mirar de perpetuar aquesta festa, tot canalitzant-la envers formes de convivència pacífica i serena. Aquesta tendència permissiva ja ve de lluny: al magnífic recull gràfic d'Arenys de Munt (1890-1978) intitulat *L'Abans*, hi trobem quatre fotografies de joves carregats de naps; llegim a peu de pàgina: «En aquestes fotografies del 1978 s'hi veu un grup de nois en acció amb una bona

collita de naps, i també, com passava en alguna ocasió, acompanyats per un guàrdia comprensiu» (pàg. 229). En efecte, tot fent pinya amb els xicots, un guàrdia urbà, tant o més content que els seus companys de ronda, els abraça mentre el fotògraf immortalitza aquesta entranyable imatge d'equilibri social.

3. L'any litúrgic

Després de les quatre setmanes d'Advent comença, segons l'ordre que estableix l'any litúrgic de l'Església Catòlica, el segon temps de l'any, que va com qui diu de Nadal a Reis (24 desembre – mitjan gener, diumenge). La festa de Naps i Cols, doncs, s'inclou no només dins del cicle o temps litúrgic de Nadal, sinó també de les paganes celebracions relatives a l'inici de l'any. Ho hem de veure d'aquesta manera si volem entendre el 'misteri' dels orígens d'aquesta festa popular, que celebrava més aviat la mort de l'any vell (i dels vells, anticipem) que no pas la joia del nou.

4. Les velles i el nap

En l'imaginari popular, l'any vell s'assembla molt a una persona vella, decrepita, moribunda... que més val que es mori. També els dies de tristesa i sacrifici que acompanyaven la Quaresma es feien llargs de passar, de manera que, com és sabut, la Vella Quaresma era representada en forma de ninot de set peus, que hom s'apressava a arrencar d'un en un cada divendres per tal que semblés que la seva fi o mort s'acostava una mica més de pressa: en acabat tornava l'alegria.

També és sabut que a Itàlia els regals no els porten el Reis d'Orient, sinó una vella desagradable, espantosament lletja, berrugosa, bruixa damunt l'escombra que regala dolços als nens. Un cop ha marxat de casa (és a dir, s'ha mort fins a l'any que ve) els

xiquets troben un mitjó carregat de caramels i xocolates: senyal que ha passat, doncs, la Vecchia Befana.

En relació a la festa dels Naps, la memòria encara viva a Arenys, activa i creadora, de vegades fantàsica, ha de ser considerada per ella mateixa un fet tradicional mereixedor de la nostra atenció, per bé que no podem confiar cegament en la veracitat dels fets reconstruïts. Representa, però, un fons documental, una font històrica de caràcter oral digna d'ésser recollida i preservada. Aquí la tindrem en compte, per tant, fins que no aconseguim, més avall, de trobar documents escrits que ens orientin amb major fidelitat.

Diu la veu popular que la broma va néixer com a escarni envers les dones velles, vídues, solteres o soles que, diríem, representen l'agonia de l'any que s'acaba. De tan lletges que els semblaven, els joves pensaven que no havien de trobar mai un home amb el qual tenir-hi una relació, de manera que el nap, de forma fàl·lica i, per tant, símbol sexual, era l'únic recurs que els quedava per satisfer-se elles soles. Veiem, així, que la nostra festa es va fent un lloc entre les festes d'origen pagà que celebraven l'inici de l'any nou i la mort del vell, dins del temps litúrgic i del cicle festiu de Nadal. No es tracta gens ni mica, doncs, d'un exabrupte nascut fora de lloc.

5. El cicle festiu arenyenc

Continuem llegint a L'Abans: «Les festes i tradicions arenyencs es podrien dividir en dos grups: les que eren comunes a tot el país i les que eren pròpies de la població d'Arenys de Munt. [...] Dins les tradicions pròpiament arenyencs hi figurarien la Nit de Naps

i Cols, el 30 de gener, les festes del Remei, les bredes i la Festa Major de Sant Martí» (pàg. 210). Pel que fa a la mecànica original de la festa dels Naps (abans de la innovació de la presència de les cols), els autors de l'àlbum fotogràfic escriuen: «Durant la nit, i mentre els més menuts dormien, els joves, després d'haver-se regalat un bon sopar en comú, sortien a penjar naps als balcons i finestres de les noies que els feien peça i a deixar constància, amb escrits satírics, dels fets dels personatges més rellevants del poble, criticant-los amb més o menys crueltat» (pàgs. 210-211 i 229). Efectivament no va mancar tampoc el 2020 l'esperit reivindicatiu: en un arbre davant de la plaça de l'església vam tenir ocasió de llegir un rètol prou amenaçador: «Els fatxes que ens arrenquen els cartells, us tallarem els ous (o els ovaris). Moriu-vos, fills de puta». Vet aquí de nou la desitjada mort de tot allò que és vell, antic, fora dels temps que corren, carrincló...

6. Datació

Com que la bibliografia relativa a aquesta festa tan local és molt pobra i molt recent, haurem de recórrer de nou a la memòria popular per tal de dur a terme una temptativa de datació. És cert que els aspectes simbòlics de la Nit de Naps i Cols, a més de la seva col·locació dins del cicle festiu, ens duen a creure que es tracta d'una arcaica festa d'origen pagà, però el que ara ens interessa, naturalment, és procurar de trobar testimoniances de la seva presència a Arenys de Munt. Un informant afirma que el seu pare, nascut el 1923, recordava prou bé la festa i en parlava en família: això ens situaria als primers anys de la dècada dels 40, quan el senyor pare deixava enrere l'adolescència i entrava en la primera joventut. Estem convençuts que, estirant una mica la memòria d'altres informants més ancians, podríem anticipar la presència assegurada de la festa a la localitat.

I amb tot això hem arribat a la primera dada documental de la festa, en aquest cas a Arenys de Mar: Joan Amades, que publicà el seu *Costumari català* el 1950, assegura que en aquesta localitat «la fadrinalla s'enfilava pels balcons de les noies que s'havien distingit d'una manera o altra, presumint, festejant massa o com fos, i també als dels veïns que així mateix s'havien

fet veure, fos en el sentit que fos, i els penjaven una pastanaga tan grossa i bigarrada de forma com la podien heure» (pàg. 437). Amades fa més aviat referència a noies 'fàcils', de manera que el gest adquiria un to marcadament ofensiu, mal acceptat per la família segons un altre informant. Notem que es parla, però, d'una pastanaga i no pas d'un nap: tenint en compte la seva simbologia sexual, trobem que les coses no canvien gaire, i encara menys si posem l'accent en la forma bigarrada de la pastanaga que, com tots hem pogut comprovar en alguna ocasió, pot arribar a recordar d'una manera molt fidel l'aparat genital masculí al complet.

I vet aquí que ara arriba la resposta femenina i, amb ella, l'entrada en escena de les cols (que representen, en canvi, l'aparat genital femení). Llegim a L'Abans que «cap als anys seixanta es va iniciar la revenja femenina i, a la matinada, quan els nois es retiraven perquè ja havien fet la seva feina, les noies, armades amb cols, les penjaven als balcons i finestres dels nois: així va començar, per tant, un doblet, la Nit de Naps i Cols» (pàgs. 210-211).

7. Naps i cols units al refranyer català

Hem escrit, només encetar aquest article, que els naps i les cols acostumen a anar units, i ara afegim que hi van també al nostre refranyer. Si cerquem al Diccionari català-valencià-balear (<http://dcvb.iecat.net/>), sota la veu «Nap» hi trobem, entre d'altres que ara no ens interessin, les següents locucions o frases fetes: Ara per naps, ara per cols; Quan no és per naps, és per cols; Que si naps i que si cols; Tant m'estimo naps com cols. Els significats d'aquestes expressions, encara properes a nosaltres, són prou evidents i no cal comentar-los. Ara bé, si totes dues van aparellades és també perquè es tracta d'hortalisses que es conreen alhora per tal que siguin mengívols quan comença l'hivern; són els productes d'aquesta terra, d'aquest clima i d'aquest període, d'acord amb el refranyer: Cada cosa a son temps, i els naps a l'advent; i Per l'advent, naps i cols a trencadent. A més d'això, encara: Naps i cols, ventre si en vols; cols i naps, ventre, ja ho saps; Quan hem set a Monistrol, nap i col, i en ser a Montserrat, col i nap. Els refranys, doncs, es refereixen a la monòtona repetició de les coses, tan avorrida com la repetició, durant aquests dies, dels mateixos plats a l'abast de la pagesia.

Està clar que, amb totes aquestes premisses, per combatre els naps les noies només van poder recórrer a les cols acabades de robar prop de casa: ja hem dit que terra, clima i període ho propiciaven;

però també la vaga imatge sexual amb què carrega la bona col.

8. Aspectes literaris

Personalment, per la meua condició de filòleg, he arribat a interessar-me per la Festa de Naps i Cols atret pels aspectes literaris i lingüístics que l'acompanyen. Es tracta, en definitiva, d'una forma de comunicació viva a càrrec dels nostres joveníssims, dels quals no podem esperar gaire formació literària. Però comuniquen de manera ben particular: en vers, per escrit i en català. Les tres coses amb imperfeccions gruixudes: versos de rima aproximada (hem vist públicament, per exemple, penós/gros), de fàcil invenció; ortografia francament corregible, i aquest català comú que sempre coixeja. Però no per això deixa de tractar-se d'una forma de comunicació interessant, les característiques de la qual són elementals, arcaïques, primitives: una poesia passatgera, fugissera i destinada a l'oblit, sense ambició, privada (si ens referim a les notes personalitzades); i engrescada, plena de rauxa, amistosament sexual, sorprenentment escrita a mà. Però no per això els versaires es treuen del tot del cap la tecnologia de llurs mòbils, cosa que tant enriqueix la poesia, amb rimes innovadores (hem vist nap/App), com la sensualitat del missatge: la col, hem llegit secretament, metàfora del sexe femení, pot ser anomenada també la meua bateria.

En definitiva, assistim a una festa original, única si més no en territori català, amb una vitalitat suficient per assegurar-se una certa continuïtat. I pel que fa a les bretolades, per grosses que siguin, un informant ens aclareix un aspecte fonamental: «Què hi farem... També nosaltres vam fer-ne de joves».

Bibliografia citada

AMADES: Joan Amades, *Costumari català*. El curs de l'any, I. Barcelona: Edicions 62, 1982 [1a ed. 1950].
CASALS-COLOMER: Gaspar Casals, Mercè Colomer, *L'Abans*. Arenys de Munt. Recull gràfic. 1890-1978. Ajuntament d'Arenys de Munt: Efadós, 2018.

JUGANT AMB EL TEMPS

Gustau Adzerias Causi

En aquest article procurarem explicar la importància que té fixar correctament el calendari utilitzat en l'època històrica que pretenem estudiar. Segons el I.E.C. defineix la paraula calendari com el sistema de divisió del temps per anys, mesos i dies. Aquesta senzilla definició amaga una complexitat tan gran, que des del temps més remot ha sigut una preocupació vital per les successives civilitzacions que han viscut sobre la terra. Poder preveure els cicles de la producció d'aliments, era qüestió de vida o mort; per exemple, conèixer quan tindran lloc les crescudes del Nil, era imprescindible per l'agricultura egípcia. Aquesta necessitat en la confecció i la utilització d'un calendari, portà a les diferents cultures i pobles a fixar-se en els moviments cíclics dels astres, creant la ciència de l'astronomia, alguns basaren la confecció del calendari en el cicle solar i d'altres amb el lunar, i quan no als dos a la vegada, com el calendari celta, que els anys es basaven en el moviment del sol i els mesos amb els de la lluna.

Avui parlarem de la datació per anys, ja prou densa, i parlarem més endavant, en un altre article, de mesos, setmanes, dies i hores. Inicialment els romans usaven un calendari de 304 dies distribuïts en 10 mesos (6 mesos de 30 dies i 4 de 31). El desfasament el reajustaven cada any en l'últim mes, i es feia amb criteris polítics en lloc d'astronòmics, perquè es determinava el dia de paga, prorrogar el càrrec d'un funcionari, avançar o retardar votacions. Aquest reajustament no van evitar del desfasament de temps, arribant a datar l'hivern en la tardor astronòmica. L'any 46 aC. Juli Cèsar ordenà una reforma en el calendari per a tot el territori romà. Donà pas al calendari julià, que constava de 365 dies dividits en dotze mesos, excepte cada 4 anys que tenia 366, afegint un dia addicional al mes de febrer. Amb aquest calendari es comet un error de 7,5 dies cada 1000 anys. En el segle XVI, aquest desfasament acumulat va ser l'origen de la reforma ordenada pel papa Gregori XIII, implantat per decret de 24 de febrer de 1582, i que coneixem com a calendari gregorià, vigent actualment.

Per entendre millor la importància dels calendaris i com anècdota podem veure aquesta targeta postal que fou mata-segellada el 18 de gener de 1905 a Copenhaguen i segellada a la seva arribada a Fellin (Livònia, Rússia imperial), actual Estònia, el 9 de gener de 1905.

Si ens hi fixem una mica, aquesta targeta arriba a destí, Fellin, 9 dies abans de sortir del seu origen, Copenhaguen. En una primera lectura, seria que aquesta targeta ha reulat en el temps, una altra hipòtesi seria que s'ha comés un error d'un funcionari postal despistat... No és cap error, simplement perquè sabem que en aquella època Dinamarca utilitzava, com el resta d'Europa, el calendari gregorià, i Rússia encara feia servir el julià. Unificant calendaris, la data gregoriana de l'arribada de la targeta postal seria el 23 de gener, i el viatge de Copenhaguen a Fellin, hauria trigat cinc dies. Rússia, amb l'arribada dels soviets, adaptà el calendari gregorià l'any 1918, i així, el dimecres 31 de gener de 1918 (julià), passà a ser dijous 14 de febrer de 1918 (gregorià). El canvi de calendari també ocasionà l'anècdota que la Revolució d'Octubre ocorreguda el 25/26 d'octubre de 1917 (Julià) a partir de llavors es va celebrar el 7/8 de novembre de 1917.

Aquestes circumstàncies, també s'aprofiten en fins polítics no gaire clars. Així, Cervantes i Shakespeare varen morir en la mateixa data, el 23 d'abril de 1616, però no el mateix dia. La data d'un era del calendari gregorià, vigent en el regne de les Espanyes des de 1582, i de l'altre del julià, vigent a Anglaterra fins al 1752, i així utilitzant el calendari Gregorià, Shakespeare hauria mort el dia 3 de maig. El problema real és la dificultat de fer un relat històric, amb l'ús d'un sol calendari, i sobretot poder fer la correlació del calendari utilitzat en el seu moment amb l'actual. Per complicar-lo una mica més, l'any 532 el monjo Dionís el Minso, calculà la data en què havia nascut Jesús: el 25 de desembre de l'any 752 de la fundació de Roma (ab urbe condita). I per tant establí que després del 31 de desembre de l'any 752 de la fundació de Roma, el següent seria l'1 de gener de l'any 1 de l'era cristiana. Desconeixem els càlculs exactes que portà a Dionís a aquesta conclusió, que acaba sent equivocada entre 4 i 7 anys, perquè des d'aquell moment ha servit per fer el còmput dels nostres anys. A més a més no contempla l'ús de l'any 0. Des de llavors es comença a utilitzar l'abreviatura AD (Anno Domini) Any del Senyor o Era Cristiana.

En la datació com a Era Cristiana existeixen diversos mètodes d'utilització, dependent del dia en què s'entén que comença l'any. **-Any de la Circumció o annus circumcisiones**, l'any comença l'1 de gener. És el mètode que utilit-

zem actualment i que també s'usava per començar l'any civil romà, quan eren nomenats els còsols. Fou utilitzat pels reis merovingis en el segle VIII i s'escampà per la resta d'Europa a partir del segle XIII.

Al regne de les Espanyes es feu oficial en el segle XVI. **-Any de l'Encarnació o Anunciació, annus Incarnationis, anno Dominice Incarnationis o annus ab Incarnationis Domini.**

L'any comença el 25 de març, quan la Verge Maria concebí a Jesús, és a dir nou mesos abans del naixement de Crist.

-Any de la Nativitat o annus Nativitate domini.

L'any comença el 25 de desembre, la data del naixement de Crist. Principalment s'utilitzà en els estats italians i en altres països, des del segle IX. A Castellà s'utilitzà en els segles XIV i XV. A Aragó, Pere IV l'establí oficialment en 1350. Si la data calendarada segons aquest sistema, està entre el 25 de desembre i el 31 de desembre, restarem un any a la data donada. En la resta de dies coincideixen.

Exemples: El 26 de desembre de 1223 de l'any de la Nativitat és el 26 de desembre de 1222; i si el 24 de desembre de 1223 de l'any de la nativitat és el 24 de desembre de 1223.

-Any de la resurrecció o annus Gratiae,

Inicia l'any el Diumenge de Resurrecció. És el més complicat de traspasar al nostre calendari, ja que el Diumenge de Pasqua de Resurrecció no té una data fixa, ja que depèn del calendari lunar i de quant es fixa la celebració de la Setmana Santa. Per aquesta raó serà necessari conèixer primer en quina data caigué la dita data aquell any (1). Fou utilitzada per la dinastia francesa dels capets entre els segles X i XVI, i en el regne de Navarra des de 1234 fins a mitjans del segle XVI. Conegut com a Calendari Capet o Eclesiàstic.

En els comtats catalans, a causa de la seva dependència de l'Imperi Carolingi, la calendaració fou substituïda primer pel còmput dels reis francs i moltes vegades per l'estil de la Resurrecció (Inicia l'any el Diumenge

de Resurrecció) i després del Concili de Tarragona (1180), fou substituït per l'Era Cristiana i per l'estil de l'Encarnació o Anunciació (L'any comença el 25 de març). En el regne Català-aragonès també s'imposà l'estil de l'Encarnació fins al regnat de Pere IV (1350) (2), quan fou substituït per l'estil de la Nativitat (L'any comença el 25 de desembre). En els regnes de València i Mallorca, agafaren el mateix camí en l'any 1358. En el regne de Navarra s'utilitzà l'estil de l'Encarnació des de 1234 i el de la Nativitat en el segle XV, i per últim a Castella i Lleó, fins al regnat de Joan I de Castella, que disposà l'estil de la Nativitat en l'any 1383, i fou utilitzat fins ben entrat el s. XV

Aquesta problemàtica ens la podem trobar, tant en grans investigacions com en recerques locals. Per exemple: en el pergami ANC-172-T-1(3), que es refereix de la venda de la força de Goscons, està datat: "Fou feta el dia de les nones de maig de l'any XXI regnant el rei Enric". Veiem que s'utilitza el còmput dels reis francs. En aquest cas és Enric I Capet, rei de França, coronat el 1031. L'any del document resulta $1031+21=1052$. La data sencera seria: 7 de maig de 1052. Tal com hem dit, en un altre article detallarem el mesos, setmanes, dies i hores. Un altre exemple: en el pergami ANC1-172-T-5 (4), que parla d'unes capitulacions Matrimonials diu: "Això fou el nou de les calendes de febrer del any del senyor de mil dos-cents seixanta sis", que seria en el calendari actual, el 24 de gener de 1266. En aquest cas el problema es planteja, quan el darrere del pergami està escrit 24 de gener de 1267. Segurament s'utilitza el calendari Capet o eclesiàstic, en què l'any 1266 acaba el dissabte de resurrecció que fou el 16 de març. De l'1 de gener al 16 de març de 1266, quedaren integrats a l'any 1267 en adoptar el calendari actual. Per acabar, us presentem gràficament un fragment, del calendari Capet o Eclesiàstic, compres entre el 1407 i el 1432, on podem veure d'una manera molt clara que cada any té un nombre de dies diferent, i si és el cas, podem comprovar la dificultat en traduir una data medieval al nostre calendari. No cal dir que pot resultar un bon instrument per manipular o si més no, modificar la història.

Arenys de Munt, agost 2021

1. Pel Càlcul de la data del diumenge de Pasqua de Resurrecció, s'utilitza l'algoritme de Gauss.

2. Pere IV d'Aragó, o III de Catalunya, el Cerimoniós o del Punyalet (1319-1387)

3. Arxiu Nacional de Catalunya- Llinatge Arquer

4. Arxiu Nacional de Catalunya- Llinatge Arquer

LA MINA D'EN JOAN IGLESIAS

Goretti Vila i Fàbregas

Municipi: Arenys de Munt
Comarca: Maresme
Localització: Rial del Bellsolléll
Indret: Vessant nord-oest del Turó del Fangar
Coordenades UTM: E (X): 462572,0 m - N (Y): 4607149,0 m - H: 234,6 m UTM 31N / ETR S89 // Ortofotomapa Escala 1:2.500 vigent

Catalogació vigent: Cap
Tipus de bé: Patrimoni natural

Tipus: Mina d'aigua
Cronologia: Dècada 1970; Inici dia de Sant Jaume (25 de juliol), any desconegut. Finalització: 14-8-1979.

Context: La mina d'aigua es troba situada a la «vinya d'en Joan», a uns 234,6 m d'altitud a la zona alta del Rial del Bellsolléll i a ponent del Turó del Fangar. S'accedeix a la vinya per una pista sorrenca que va salvant el fort desnivell, a base de giragonses. El camí

s'agafa a peu de la carretera comarcal C-61, a llevant d'aquesta, just davant la xemeneia de Can Sorel, en el Rial de Bellsolléll. El paratge es caracteritza per un relleu accidentat de conreus i arbres fruiters que llinden amb bosc d'alzinar i pi, que ha anat guanyat terreny on s'han abandonat els conreus.

Elements: La mina d'aigua és una construcció feta d'obra i ciment pòrtland. La boca és una obertura rectangular de 92cm d'alçària i 60cm d'amplària. La mina presenta un braç longitudinal excavat en sentit oposat al vessant de la muntanya, amb diferents ramals a cada costat. La presència d'aquests respon al fet que foren descartats pel seu constructor, atès que l'excavació de la mina requeria anar rectificat el traçat d'aquesta en el punt on el curs de l'aigua aflorava amb més intensitat.

Així tenim que la galeria principal de la mina presenta unes característiques diferents a la resta del traçat. Les parets, el sostre i el terra són d'obra. El sostre està format per una coberta en forma

d'arc. El sòl està pavimentat i al centre hi trobem un canal de secció quadrada també d'obra. Es tracta d'un tram construït al llarg de gairebé 6m sota terra. Després la mina continua excavada a la roca (sauló), en un recorregut de gairebé 2m més, amb el sostre també

Vinya d'en Joan Iglésias

DESCRIPCIÓ DEL BÉ

Tipologia Funcional: Bé Natural
Subtipus funcional: Captació d'aigua

Construcció de la bassa. Anys 70

Ús original: cap. Antigament l'aigua es perdia i aflorava arreu en forma d'humitat sense cap tipus de control.

Estat de conservació: Bo.

Situació de risc: Erosió, moviments de terres o rebaixos

Informació històrica: Aquestes terres formaven part de l'antiga propietat Can Bellsollell de la Torre. Els hereus es van repartir les terres fragmentant-ne la propietat. En Joan Iglésias es va fer càrrec de la vinya com a arrendatari primer d'en Manuel Sala-Bellsollell, i posteriorment de les hereves, germanes Sala-Bellsollell, des de l'any 1956 fins a l'actualitat. Abans també les havia menat el seu oncle Antoni Teys Majó, germà de la mare d'en Joan (morí a Arenys de Munt el 4 de gener de 1956, a l'edat de 59 anys). Llavors en Joan Iglésias tenia 23 anys (va néixer el 16/01/1933).

lleugerament arquejat i una altura que amb prou feines arriba al metre, fins a trobar el naixement de la surgència d'aigua. Aquí en aquest punt s'aturaren les excavacions.

Només l'entrada de la mina aconsegueix el 1,70m d'alçària, en un tram de gairebé 2m de llarg, just fins on es pot observar el primer ramal desestimat de 4m de longitud. A l'esquerre d'aquest ramal s'hi van fer dos subramals de 3,90m i 1,44m respectivament, que també foren desestimats. Al final del braç principal també es van fer dos intents més a dreta (1,60m) i a esquerre (0,90m), abans de localitzar el naixement de l'aigua.

El treball del minaire fou dur i tenaç, ja que va suposar excavar més de 18,89m de galeries sota terra.

Ús actual: Aigua que recull les aigües de la muntanya i permet omplir quatre basses de la vinya per a l'explotació agrícola.

Detall d'on sorgeix l'aigua

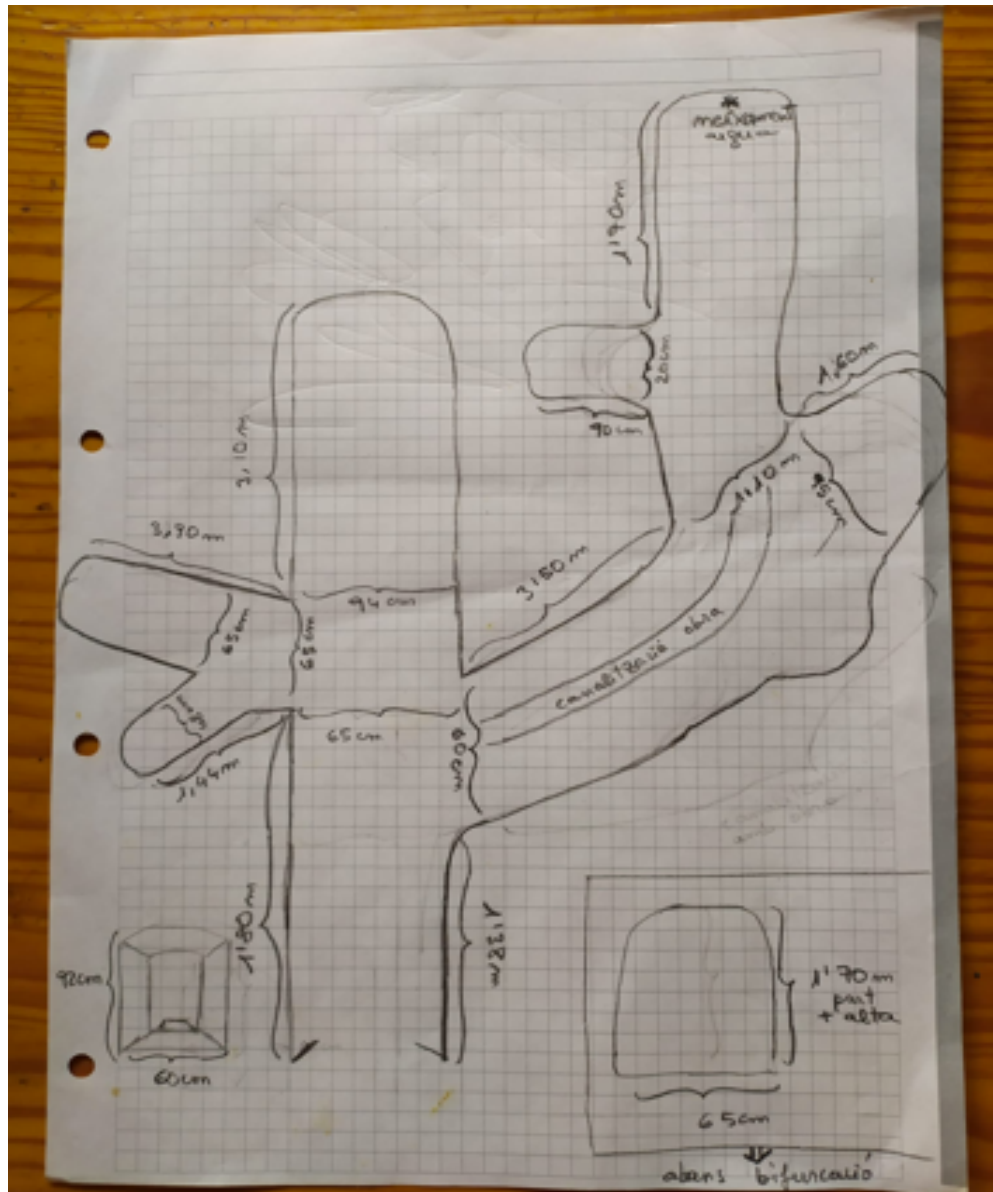

En Joan Iglésias davant l'entrada de la mina

Tram principal amb canalització

Fitxa realitzada per **Go-retti Vila i Fàbregas**, historiadora i arqueòloga, a partir de la visita realitzada l'estiu passat en data 7 de juliol de 2019, en la qual vam fer un primer reportatge fotogràfic de la mina. Posteriorment amb la Maria Dolors Iglésias i Fàbregas vam comentar l'interès de documentar-ne els detalls en un reportatge o fitxa. Així aquest passat 8 de març, la Maria Dolors va pujar altre cop a la vinya per fer un nou reportatge fotogràfic i aprofitar l'avinentesa per gravar un àudio a en Joan, deixant testimoni oral dels seus records sobre la mina i les 5 basses construïdes per ell, al llarg dels anys.

Esquema de la mina realitzat *in situ* per Ma. Dolors Iglésias

JOAN GRASSOT I GRIVÉ, LA LLUITA PER L'IDEAL

A 80 anys del seu extermini al camp de Mauthausen (Gusen 31 / 03 / 1941)

Agustí Barrera

Amb aquesta breu nota biogràfica volem recuperar de l'oblit a J. Grassot, el militant de la Unió Socialista de Catalunya (USC), i després del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el representant d'aquest partit al Comitè Popular Antifeixista d'Arenys de Munt, el regidor de transports del 02/12/1936 fins al 09/01/1937, i de transports i cultura des de la darrera data fins el 21/10/1937. El 17 de setembre és mobilitzat i s'incorpora a l'Exèrcit Popular de la República.

Joan Grassot, barceloní de naixement, s'emmaridà amb l'arenyenca d'amunt Esperança Roig i Ordeig, tingueren dues filles la Núria i la Ramona. Fou un pobletà com nosaltres que ben segur que passejà per la Riera, o admirà la bellesa del paisatge tot caminant fins a Sobirans.

Creiem que és un acte de justícia històrica, més ara amb un Ajuntament amb presència de la CUP, que el poble d'Arenys de Munt el recordi com a representant del poder local, com un arenyenc exterminat per la seva coherència política en la lluita antifeixista en defensa dels interessos de la majoria del poble català. El diumenge 30 de juny de 2002, el MAPA amb la col·laboració de l'Ajuntament i la participació de la seva filla Ramona, celebrà un acte d'homenatge i

record a J. Grassot. Ara quan fa 80 anys del seu extermini, pensem que caldria un reconeixement institucional al seu sacrifici.

A la fitxa de deportat de Joan Grassot, reproduïda al llibre de Montserrat Roig: *Els catalans als camps nazis*. pàgina 396. edicions 62. Barcelona.- 1977. Hi consta: *Grassot Grivé, Joan*. 12.8.09

St? 9.8.40 M.3582 21.1.41 G. 9322 +31.3.41 G
Esposa: *Esperança Roig Ordeig, C/ Sant Pau, 8. Arenys de Munt*

Arriba a Mauthausen el 9 d'agost del 1940, el seu número de deportat és el M. 3582, traslladat al subcamp de Gusen a 4 Km, el 21 de gener del 1941, el 31 de març del 1941, 7 mesos després del seu ingrés es produeix la seva mort.

Aquesta nota forma part d'una biografia d'unes 30 pàgines i escaig, que recull les intervencions de J. Grassot com a regidor en els Plens de l'Ajuntament del poble.

Passem pàgina a l'horror i la crueltat dels camps d'extermini, però intentem entendre per què es van produir, només així, podrem evitar que es tornin a repetir.

Joan Grassot, regidor de cultura, en la inauguració del Grup Escolar. Abril de 1937

AUGUST GIL MATAMALA

Al principi de tot hi ha la guerra

Agustí Barrera, del Grup d'Historiadors Jaume Compte

“Pren una barca d'ideals.

Fes-te a la mar timoner de l'esperança”.

Domènec Perramon (1906-1976)

El llibre l'ha publicat l'editorial Sembra el 2017, els seus autors són Anna Gabriel i David Fernández, tot i que l'empremta d'aquest darrer, el seu estil, és molt present al llarg de tot el text. El llibre té un total de 435 pàgines, dividides en 12 capítols, un pròleg de Julià de Jòdar, una introducció on s'explica la gènesi del llibre, un epíleg d'Anna Gabriel, un índex onomàstic i una llista d'acrònims arrodoneixen el contingut de l'obra. Al llarg del text hi trobem nombroses fotografies que ajuden a entendre els fets narrats. S'agraeix que al final de cada capítol hi hagi una cronologia política del període, que facilita la contextualització dels fets exposats.

La biografia d'August Gil, nascut el setembre del 1934, té interès perquè és el fil roig que connecta l'abans i el després del 1939, l'experiència de la Catalunya de la Generalitat Republicana i la revolució del 1936-'39, amb la resistència i la dictadura feixista posterior.

El prologuista del llibre, Julià de Jòdar, amb el seu bon ofici literari, fa una precisa descripció del biografiat. El seu pare Augusto Gil Cánovas era membre, el 1944, de la 1a Brigada de l'Agrupació Guerrillera de Catalunya (AGC), el seu fill A. Gil Matamala, va formar part de la primera cèl·lula universitària del PSUC després del 1939. Advocat laboralista, defensor de treballadors i polítics davant del TOP franquista. És un polític que amb les eines de l'anticapitalisme i l'independentisme d'esquerres, posà en evidència les contradiccions de la dictadura franquista i la democràcia borbònica. Escriu J. de Jòdar, “Un individu que boga al costat dels damnats de la terra per assolir un lloc a la història”. Magnífica definició d'un lluitador polític, la seva biografia ens ajuda a rescatar de l'oblit la història de les classes subalternes.

El llibre, escrit en un estil àgil i planer atrapa el lector, perquè li fa viure les situacions i el context polític del moment. A partir de l'inici dels anys setanta la narració pren un to més accelerat amb l'increment de la lluita contra la dictadura, això facilita l'enllaç de la memòria personal amb els fets descrits, en alguns

dels quals, per edat hi van participar la gent de la meva generació.

A. Gil Matamala quan el 1964 esclata la pugna entre Fernando Claudín i Jorge Semprún (Federico Sánchez) i la cúpula del PCE, perquè aquells entenien la línia política del PCE-PSUC com a reformista, centrant la seva estratègia a aconseguir una democràcia burgesa, són expulsats del PCE. A. Gil Matamala 4 anys més tard, es posiciona al costat dels dissidents i el 1968 abandona el PSUC, perquè entén que les anàlisis que fa el partit, no tenen res a veure amb la realitat política i social d'aquell moment. La gota, però, que fa vessar el got i decanta la seva decisió, és la posició del PCF davant els fets del maig parisenc del 1968.

Era l'any 1976 en plena ebullició política després de la mort del dictador, quan es produeix la conjunció entre el Col·lectiu Comunista Català (CCC), del qual formava part A. Gil Matamala, que havia incorporat l'independentisme al seu primitiu bagatge de la lluita obrera i anticapitalista, els Comunistes Catalans Independents (CCI) i el PSANp. La confluència d'aquests tres sectors, amb polítics com l'Eva i la Blanca Serra, en Josep M Cervelló, en Carles Castellanos, la Mait Carrasco, en Josep de Calasanz Serra, “el Cala”, va generar un notable avanç organitzatiu i teòric a l'independentisme d'esquerres. El jove enginyer sabadellenc en Francesc Navarro, junt amb la Mait Carrasco i en Jaume Costa treballaven a la Gran Enciclopèdia Catalana (GEC) i eren junt amb qui signa la ressenya, el nucli del PSANp a la GEC.

En aquesta concurrència de sigles CCC, CCI i PSANp, cadascú des de la seva posició treballava en l'anàlisi política i l'elaboració teòrica a l'entorn de l'eix de l'alliberament de classe, lligat a l'alliberament nacional. És a partir de l'experiència d'aquests grups que Independentistes dels Països Catalans (IPC), els antics PSANp i el PSAN estableixen contacte amb l'assemblea d'autònoms de Roca Radiadores de Gavà (Baix Llobregat). Els plantejaments de les dues organitzacions són acceptats per l'assemblea de treballa-

dors de Roca com a la possibilitat d'un alliberament global i la participació en la creació d'un nou Estat, una nova societat. Com a resultat de l'avanç en el debat teòric i la pràctica, el 15 de maig de 1977 s'edità l'opuscle profètic, *El franquisme no ha mort, liquidem-lo amb la nostra lluita*, signat pel PSANp, CCC, CCI, i Moviment Revolucionari de Catalunya. Més endavant els mateixos editen, *Per una nova intervenció política al si del moviment obrer i popular català*, on es defineix una línia política independentista en el si del moviment obrer.

Es crea l'Equip Contracorrent, un grup de debat teòric. Hi participen militants del PSANp i del CCC, editen, *Fet nacional i lluita de classes 1931-1977*, un text teòric sòlid i avançat al seu temps, els seus redactors són, Joan Oliver, Julià de Jòdar, Josep M Tresserres, Francesc Navarro, Irene Castells, Francesc Espinet i Eva Serra, l'aportació d'aquesta darrera és fonamental en l'orientació i l'elaboració del text. És el primer opuscle que no s'imprimeix amb la tècnica de ciclostil.

Com a conseqüència del Cas Bultó, el maig de 1977, A. Gil Matamala es fa càrrec de la defensa del professor de física Lluís Montserrat i Sangrà, i més endavant d'Antoni Massaguer i Xavier Barberà, la qual cosa l'obliga a una intensa activitat a l'Audiència Nacional. L'octubre de 1986, la Comissió Europea dels Drets de l'Home, condemna l'Estat espanyol, "per un judici no just", en el cas d'A. Massaguer, X.Barberà i F. Jabardo.

En *L'Operació Garzón*, del 29 de juny al 16 de juliol del 1992, són detingudes més de 45 persones, i una desena més a la tardor, se'ls aplica la *Ley Antiterrorista*, fou una operació per a desarticlar i criminalitzar l'espai independentista, i així tenir uns Jocs Olímpics tranquils, molts dels detinguts foren torturats. Hi ha-

gueren manifestacions a favor dels detinguts. A. Gil Matamala va anar a Madrid a fer-se càrrec de la defensa d'una desena d'empresonats per ordre del jutge B. Garzón.

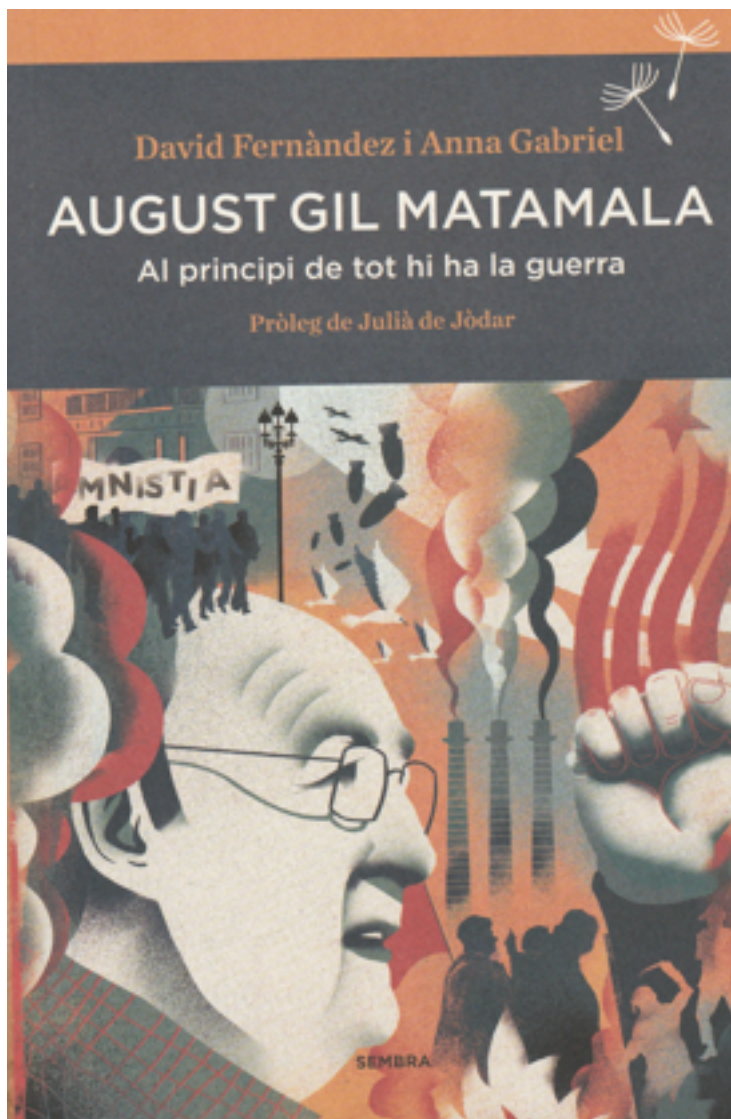
I el llibre es va acabant, la història d'August Gil Matamala, el militant del PSUC, de l'autonomia obrera, i de l'independentisme d'esquerres, i sentim una sensació de satisfacció per haver conegut un intel·lectual compromès, de qui Eva Serra ens diu que, "És de pedra picada i d'una fusta avui introbable", i la seva

germana Blanca tria per a definir-lo els adjectius de, "Coherència, integritat, fidelitat i rigor en el treball". Diu que "va formar part d'una minoria recalcitrant que no es va doblegar davant la situació de rebaixes, indignitat i engany que va representar la Transició".

Més de 400 juristes es van aplegar el dissabte 5 de maig del 2018 al Paraninfo de la Universitat de Barcelona, en el I Congrés en Defensa de l'Estat de Dret, al llarg de les sessions del Congrés es va criticar la tirania jurídica espanyola envers l'independentisme català, i van mostrar el seu compromís per revertir l'excepcionalitat jurídica a que està sotmesa Catalunya. El veterà advocat, August Gil Matamala va llegir les conclusions del

Congrés on s'exposava que, "davant les nombroses vulneracions de drets i la falta de separació de poders, hi ha una escassa confiança en els tribunals espanyols". Com sempre A. Gil Matamala, és al lloc que li pertoca, a la trinxera que li a adjudicat la història, com els vells rockeros no es jubila. El poeta diria d'ell, "Hi ha homes que lluiten un dia i són bons. N'hi ha d'altres que lluiten un any i són millors. Hi ha els que lluiten molts anys i són molt bons. Però també hi ha els que lluiten tota la vida: aquests són els imprescindibles".

Bertolt Brecht (1898-1956)

ELS ARQUER. COMPLEMENTANT UN ARTICLE ANTERIOR

Gustau Adzerias Causi

Els aficionats a la història i sobretot explicar-la, sempre busquem, i moltes vegades trobem, no vol dir això que fem descobriments, ni de molt. Trobem coses que nosaltres desconeixem i que poden completar informacions que ja tenim, i moltes vegades confirmar. Acostuma a passar quan acabem de publicar un article o hem fet una conferència.

Aquest és el cas. He trobat en un magnífic i detallat treball que porta per títol "Una aproximació a les estratègies familiars dels Arquer de Mar i els Arquer de Munt a l'època moderna."(1), i per mi la part més interessant, l'apartat de la concessió del títol de Ciutadans Honrats de Barcelona, informació que m'ha permès complementar i ampliar el meu article "Honors i privilegis. Senyors feudals a Sant Martí d'Arenys? (part III)."(2)

Els fets que explicarem tingueren lloc en el context de l'anomenada guerra Francoespanyola, que va tenir lloc entre 1635 i 1659, amb fronts al Franc Comtat(3), als Pirineus i als Països Baixos. A conseqüència d'aquest conflicte, a Catalunya s'encadenen una sèrie de fets: el 7 de juny de 1640, esclata el Corpus de Sang, s'origina la guerra dels Segadors o de Separació; proclamació de la República Catalana per Pau Claris, aliança amb França; Lluís XIV nomenat Comte de Barcelona,... fins a l'any 1659 en què la monarquia espanyola i francesa van signar el Tractat dels Pirineus, fet d'amagat dels catalans, que va suposar per a Catalunya perdre bona part dels seus comtats del nord (Catalunya Nord).

En l'última fase del conflicte, en els enfrontaments

entre l'exèrcit reial espanyol, i les forces franco-catalanes, desenvolupats preferentment en els Pirineus, trobem que el cabaler Rafael d'Arquer de Goscons(4), l'any 1654 es presentà voluntari, amb armes i cavalls propis, com a soldat al servei del Rei Felip IV(5). En els dos primers anys, servi a les ordres del general d'artilleria Prospero Tutavila, i després l'any 1656 passa a la cavalleria del general Rafael Puig, fins a l'any 1661. Participà en les batalles de Castellfollit de la Roca l'any 1657, i en la de Camprodon el 15 d'agost de 1658. En aquest període, el marques de Mortara(6) l'hi encomanà diligències secretes per descobrir les intencions de les forces enemigues. Acabada la guerra, en Rafael d'Arquer es decanta per la vida religiosa i el trobem l'any 1675 com a prevere beneficiari de la parròquia de Sant Celoni.

El Mas de Goscons, la seva casa pairal, la situació resulta complicada. Durant la guerra ha mort el seu germà i primogènit, Pere Joan d'Arquer Pruna (1613-1655), i ha heretat el seu fill Pere Fèlix d'Arquer Catà (1647-1680), i calia afegir els pocs mitjans econòmics que gaudia el Mas, en part pels estralls de la guerra, sense oblidar les pèrdues humanes produïda per l'epidèmia de pesta de 1650.

El fet que fins aquell moment, en Rafael d'Arquer, no ha rebut de la Corona Espanyola cap reconeixement pels seus serveis, provoca que el 13 de gener de 1675 demana al rei, la concessió del privilegi de Ciutadà Honrat de Barcelona, tant per ell com pel seu nebot,

Pere Fèlix d'Arquer. Però no és fins a l'any 1688, que el rei Carles II de Castella i d'Aragó (1661-1700), acceptà atorgar-li aquest privilegi.

Aquí podria començar uns grinyols entre la informació que facilita la Sra. Capdevila, en el seu treball referit. Diu textualment: "I Bonaventura Fèlix Arquer Andreu (1666-1733) en va ser el primer beneficiari" d'aquest privilegi.

En la informació que jo dispo, de la font que representa l'Arxiu Parroquial de l'Església de Sant Martí d'Arenys, en el llibre de Defuncions núm. 3, i en el seu foli 219. Diu Textualment:

"Felix Arquer

Avui als quatre de setembre del any 1680 en lo fossar de la present Iglesia de St. Martí de Arenys se ha donat eclesiàstica sepultura al cadàver de Felix Arquer de dita Parrochia , Ciutada Honrat de Barcelona, rebent tots los sacraments.."

Aquest Arquer el tinc identificat com: Pere Fèlix d'Arquer Catà (1647-1680), nebot d'en Rafael Josep Andreu d'Arquer Pruna (1629- ?), el militar al servei de la monarquia hispana, i més tard, prevere beneficiari de la parròquia de Sant Celoni.

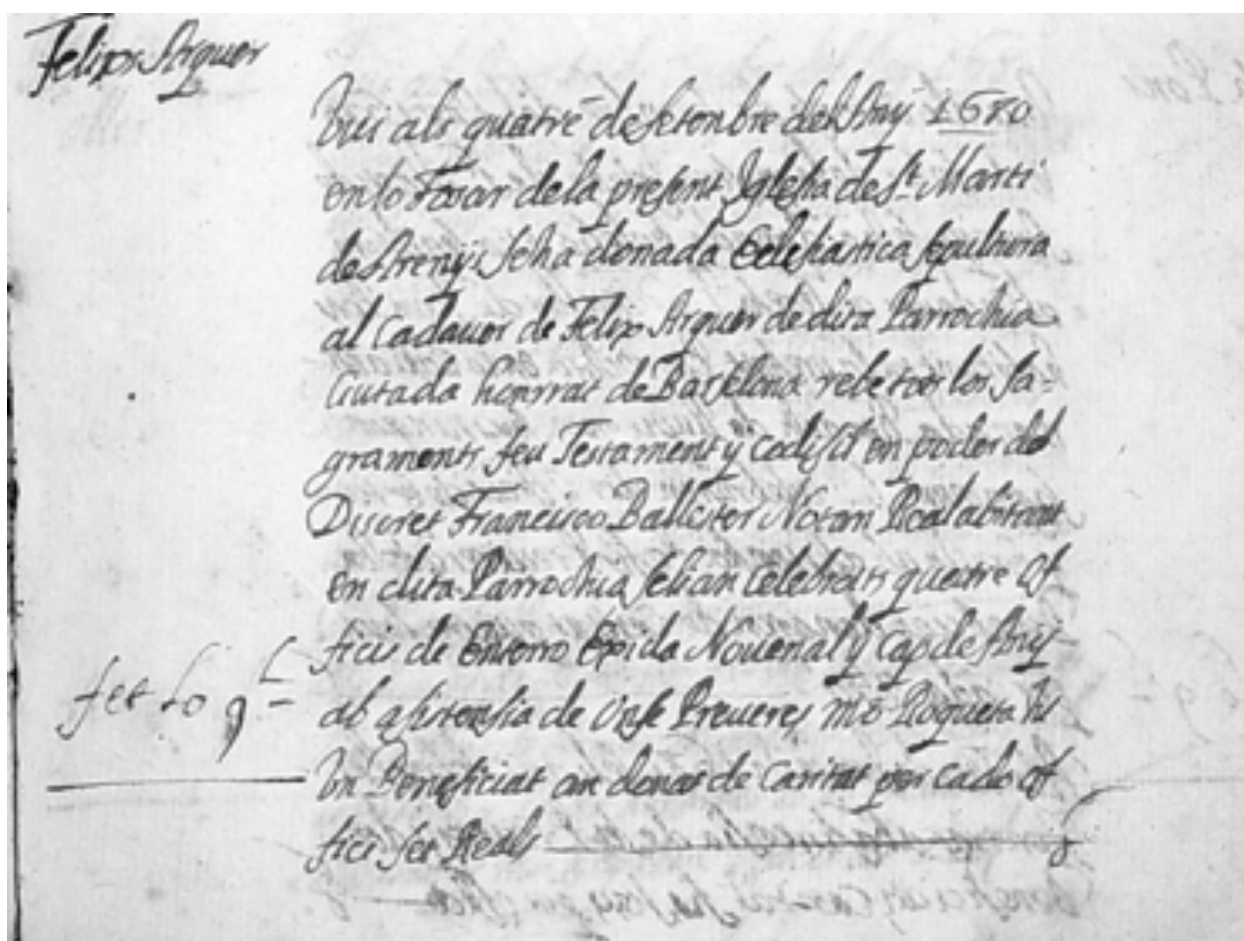
Quan el 1688, Carles II atorga el privilegi als Arquer, en Pere Fèlix d'Arquer fa vuit anys que està enterrat, i ja tenia el títol de Ciutada Honrat de Barcelona, tal com hem vist en la seva partida de defunció.

També tenim identificat l'Arquer que rep el privilegi reial: és el fill d'en Pere Fèlix d'Arquer Catà, en Bonaventura Fèlix Ramon d'Arquer Catà. (1666-1733). Resulta curiós que tant el pare com el fill, porten el mateix cognom matern. Fet relativament normal de l'època, el pare es casà amb Bàrbara Catà del Puig (1613-1658), i el fill amb Maria Anna Catà/Andreu, del Mas Catà de Goscons

La pregunta que hem de respondre és simple: qui atorga el privilegi a Pere Fèlix d'Arquer?.

Descartem el títol pòstum. El rector que anotà la seva defunció no podia imaginar que vuit anys més tard, podria posar-l'hi l'epítet de Ciutada Honrat de Barcelona. Si en fixem en el document ANC1-172-T-378(7) , en què Pere Fèlix d'Arquer, el 29 d'agost de 1680, sis dies abans de la seva mort, també ostenta l'epítet de Ciutada Honrat en la modificació del seu testament.

El seu nomenament o inclusió en el llibre de Matriculació de l'Ajuntament de Barcelona(8), podria ser

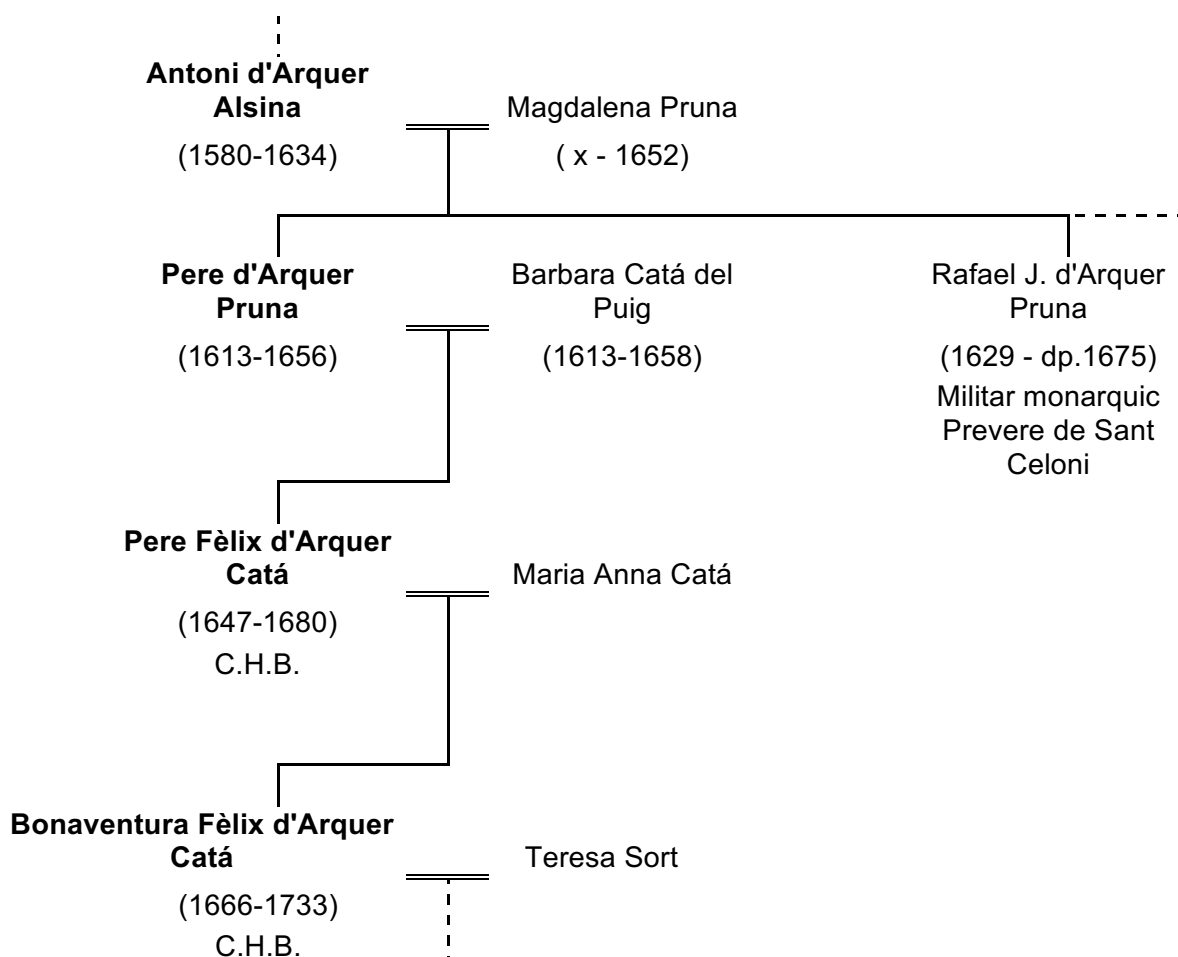

degut als seus avantpassats pertanyent als Familiars del Sant Ofici, o també probablement a les gestions del seu parent de la branca d'Arenys de Mar, el Magnífic Gabriel d'Arquer Ferrer, armat Cavaller per Felip IV, el 12 d'agost de 1655, pels bons serveis a la monarquia hispana.

Abans d'acabar, he de corregir una petita errada produïda en l'anterior article de l'Arennios12, "Honors i privilegis", en la pag.10, en què la data de defunció precisament d'En Pere Fèlix diu 1688, i hauria de dir 1680.

1. Alexandra Capdevila Muntades.- XXX sessió d'Estudis Mataronins -2013.
2. Arennios 12.- Desembre 2019.
3. Regió històrica de l'est de França, antigament província i regió administrativa, amb capital a Besançon.
4. Rafael Josep Andreu d'Arquer Pruna, nat al Mas de Goscons i batejat a Sant Martí d'Arenys el 23/03/1629.(Arxiu Parroquial. 4 Bat.-foli 116)
5. Felip IV de Castella, o III de Catalunya i Portugal (1605-1665)
6. Francisco de Orozco, marques d'Oliás i Mortara, (? - 1668). Virrei i Capità General de Catalunya.
7. Arxiu Nacional de Catalunya. Llinatge Arquer.
8. Per més informació, veure l'article "Honors i Privilegis", publicat al Arennios12, de desembre de 2019.

DETALL ARBRE GENEALOGIC DELS ARQUER DE GOSCONS

EN BLANQUILLO, “UN DELS MÉS GRANS BRUIXOTS QUE HI HA HAGUT A ARENYS DE MUNT”

Francesc Forn i Salvà

1. La campana Martina contra En Blanquillo, una llegenda local

Cels Gomis va recollir en el seu llibre *Lo llamp y'ls temporals*, una colla de llegendes locals que passaven de pares a fills i que feien referència a fets fantàstics ocorreguts en un passat llunyà. Per a Arenys de Munt, tenim la llegenda, coneguda i divulgada, de la campana Martina i el bruixot *Blanquillo*. Va escriure el nostre folklorista:

“Ma mare, que al Cel sia, que no era dona de dir una cosa per altra, m’ho ha contat a milions de vagadas. Al mitj de un temporal, entre'l soroll del vent y'l terratrèmol dels trons, se sentia a los ayres una veu molt forta que cridava:

- Passeu!

Y un'altra que responia:

- No puch!

- Per què?

- Perquè la Martina (nom de la campana ab que tocan a temps a Arenys de Munt) toca.

Jo no voldria per res del món posar una capella a ningú, però la meva mare'm deya que la veu que responia No puch!, era la d'En *Blanquillo*, un dels més grans bruixots que hi ha hagut a Arenys de Munt. Contat per En Jaume Colomé y Alsina de Arenys de Munt vell de 66 anys” (1).

La Martina gaudia d'uns poders reconeguts per neutralitzar les forces malignes. Escrivia Cels Gomis: “En vista de todas aquestas, res té d'estrany que's crega que un dels més poderosos conjurs contra'ls temporals sia lo tocar a temps. Lo ja esmentat Pau Colomer me deya parlant d'aixó:

No ho dupti; las campanas fan molt de mal als bruixots; y si no ho creu, escolti lo que li vaig á dir, y ho creurà. Un dia formaren un gran temporal, y al anar á entrar en lo terme de Arenys de Munt, comensáren á tocar la Martina, y d'un cop de campana, *En Blanquillo*, que era un d'ells, aná a caure al Sot d'en Bancó, á l'altra part de la montanya del Corredor. Aixó m'ho ha contat lo meteix *Blanquillo*, mestre de casas de Arenys de Munt” (2).

Realitat o llegenda? Ara veurem que la llegenda es fonamenta en un bon pòsit de realitat.

2. El primer protagonista de la llegenda: la campana Martina

A mitjan segle XVIII, els obrers de l'església parroquial de Sant Martí d'Arenys varen decidir realitzar una important millora en el campanar de l'església amb la col·locació de noves campanes. Probablement es va considerar que les campanes velles no produïen prou so per arribar a tots els racons d'un poble que estava en ple creixement. També devia pesar en l'ànim dels obrers que algunes de les velles campanes, procedents de l'església romànica, ja havien quedat suficientment amortitzades.

Fos com fos, els responsables del temple varen encarregar a Jaume Pallés, prestigiós campaner de Granollers, la fabricació de tres campanes. L'any 1753, les tres campanes varen ser col·locades en el campanar de l'església. La més gran de totes fou batejada amb el nom de Martina, pensant segurament en el nom del patró d'Arenys de Munt. La segona en tamany fou anomenada Santa Bàrbara, i de la tercera en desconeixem el nom. Posar nom a una campana era dotarla d'una personalitat ben definida, com si prenguéss vida amb sentiments, emocions i fins i tot preferèn-

cies sobre els diferents aspectes de l'existència. Perquè les campanes, en ple segle XVIII, havien de donar a conèixer les hores del dia, però també convocar a la gent del poble, amb els tocs diferents de campana (cridar a missa, oficis de difunts, bateig, àngelus, toc a sometent, repics en festes determinades,...). I encara, les campanes tenien una funció una mica diferent però molt important a les societats d'Antic Règim: tocar a temps en cas de tempesta. Aquest toc, que anava a càrrec de la campana major, s'adreçava a desfer els núvols de tempesta i apaivagar els llamps i trons, però també pretenia evitar que bruixes, bruixots i altres esperits malignes poguessin portar a terme els seus plans diabòlics. Perquè en darrer terme, aquests éssers sinistres eren els responsables d'haver congriat la tempesta, per fer mal als camps i sembrats, i causar desgràcies al poble amb les tumultuoses rierades.

La Martina, campana major, tenia encomanada aquesta feina de tocar a temps quan la tempesta causava estralls. Segurament fou la campana més estimada per aquesta important labor que complia. La Martina emmudí amb la revolució de juliol de 1936 quan fou estimbada daltabaix del campanar. Amb la campana, es trencava tota una època, tot un món que jo no tornaria.

3. El segon protagonista de la llegenda: *En Blanquillo*

En Blanquillo no va ser un ésser imaginari inventat per donar vida a una llegenda popular. *En Blanquillo*, de nom Joan Vilardell, fou un mestre de cases ben real que va viure a Arenys de Munt des de mitjan segle XVIII fins a l'any 1809, que va morir.

Han estat les Memòries d'Anton Bellsollell de la Torre, un document on l'hereu Bellsollell relatà de forma amena i documentada el temps que li tocà viure, les que ens han permès conèixer el personatge. Va escriure Anton Bellsollell: "Enpedrat del pati. Lo prengué Agustí Torras, mestre, que féu la obra nova per 75 ll., y est ho donà a fer a Joan Vilardell, àlias *Blanquillo*, per tenir est pedras planas arrencadas en la nostre padrera. Se féu en lo mes de juny de mateix any de 1804. Canonada. En hun mateix temps, lo mateix *Blanquillo* adobà la canonada de la aygua que raja a la font que, per ésser consumida la llaca, feyen aygua" (3). Els Bellsollell tenien plena confiança en el bon treball dels Vilardell, ja que uns anys més tard, l'any 1824, va ser Martí Bellsollell de la Torre, qui encarregà a Esteve Vilardell, fill d'*En Blanquillo*, la feina de refer tota la

canonada d'aigua als horts del mas Bellsollell (4).

Joan Vilardell Comas va néixer l'any 1733 a Sant Bartomeu del Grau, prop de Vic. L'any 1759, ja instal·lat a Arenys de Munt i treballant com a mestre de cases, es va casar amb Francesca Toll, d'Arenys de Munt. El matrimoni s'instal·là al carrer Nou i Plaça. Sabem que, cap a 1770, vivien a la casa familiar amb quatre fills: Joan, Esteve, Francesc i Margarida, juntament amb el reverend Josep Vilardell, potser germà o tiet d'en Joan (5). El matrimoni va tenir 10 fills, però no varen tenir gaire sort amb la descendència, ja que com a mínim set d'ells varen morir de ben petits. Joan Vilardell, *En Blanquillo*, va morir l'any 1809, a l'edat ben avançada de 76 anys.

El seu fill Esteve va continuar la nissaga Vilardell a Arenys de Munt. L'any 1785 es va casar amb Antònia Riera. El matrimoni també va ser prolífic, amb deu fills, però, altre cop, les dures condicions del temps que els tocà viure amb una mortalitat infantil extrema varen provocar que, al final de la seva vida, només els quedessin dos fills amb vida, en Josep i la Teresa.

Ara ens podem fer algunes preguntes que no obtindran una resposta ferma. Per què en Joan Vilardell, mestre de cases, va rebre el motiu de *Blanquillo*? Com que era nascut a Sant Bartomeu del Grau, el motiu devia obeir, no pas a algun tret dels pares o d'algun

avantpassat, sinó a alguna característica física personal. Potser el color clarisser de la pell?, el color rosenc-rogenic del cabell?

Ara, la pregunta clau: Per què En Blanquillo va passar a ser considerat un gran bruixot? Quins trets físics o quines activitats portà a terme per ser qualificat de personatge amb poders paranormals? Qui sap si, com a bon mestre de cases va pertànyer a alguna lògia maçònica i que aquest fet fou vist amb molts recels pels contemporanis. Potser fou el que en diríem un lliurepensador. Potser una afició excessiva al vi i l'aiguarent li feia veure fets extraordinaris. No ho sabem pas, però el que podem tenir per cert és que va quedar fora del que es considerava normal o habitual a la societat del segle XIX. La transformació de Joan Vilardell en bruixot es degué efectuar al llarg de la seva vida i, sobretot, després de la seva mort.

4. La creació d'una llegenda

Hem vist que a partir d'uns elements i personatges reals, la campana Martina i En Blanquillo, que podíem haver pensat que eren imaginaris, es va construir una llegenda que encara era ben viva a Arenys de Munt a començament del segle XX. La Martina i en Joan Vilardell varen bastir en la imaginació popular un relat creïble que aportava un cert consol a situacions força desesperants. Les tempestes fortes que podien malmetre les collites i provocar rierades formidables amb les consegüents desgràcies, eren ben bé un malson per als nostres avantpassats del segle XVIII. Bona part del seu futur depenia del fet d'obtenir o perdre les collites. Els qui ja tenim una certa edat, encara hem viscut situacions en les quals una situació de tempesta forta es mirava de neutralitzar amb la crema de llorer beneït a la llar de foc. El fum resultant es barrejava amb els negres núvols mentre la tempesta anava amainant, o això és el que ens semblava.

La llegenda apareix per donar solució a una temàtica preocupant. Al segle XVIII,

pocs eren els que dubtaven que les grans tempestes o les fortes sequeres fortes eren provocades per forces obscures que pretenien malmetre les collites i fer mal. Per fer-hi front, es tenia el poder de l'església, dels sants, de les relíquies, de l'excomunió del temps i de les campanes. El bé contra el mal. Tota la parafernàlia de l'església catòlica contra les forces malignes. Era el recurs que tenia una societat que veia com n'era d'impotent per fer front a unes forces de la natura que no controlava ni entenia. Sens dubte, tant socialment com emocionalment, el recurs era molt efectiu per anar sobrevivint en un món dominat per la incertesa del demà i la presència constant de la mort.

1. Cels Gomis. *Lo llamp y'ls temporals*. Barcelona: Llibreria de D. Alvar Verdaguer, 1884. Pàg. 8.

2. Cels Gomis i Mestre. *La bruixa catalana*. Barcelona: Edicions Sidillà, 1984, pàg. 12.

Francesc Forn i Salvà. "Personatges irreals, bruixes, bruixots i llocs fantàstics a Sant Martí d'Arenys de Munt". *Arennios* núm. 18. Arenys de Munt, juny de 1992.

3. Antoni Simon, *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva*. Barcelona: Curial, 1993. Pàg. 148).

4. Antoni Simon..., pàg. 412.

5. APAdemunt. *Confraries 4.1.1 Confraria del Roser*. Vol 1. 1759-1782).

L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ D'ARENYS DESPRÉS DE LA CONSAGRACIÓ. SEGLES XVI, XVII i XVIII. L'ALTAR MAJOR I ELS ALTARS LATERALS (1)

Francesc Forn i Salvà

La consagració de la nova església de sant Martí d'Arenys el 13 de setembre de 1544, suposà una forta empenta als nombrosos treballs que calia dur a terme per enllestir i dignificar els altars i per poder completar l'obra del temple parroquial. Els obrers de la parròquia i el clavari, sota les directrius del mestre

als altars laterals que, poc a poc, s'anaven enllestint. D'altra banda, "mestre Jaume Fontanet, pintor de Barsalona", i daurador de l'altar major, trobà casa al carrer Ample, del barri de Ribera de Sant Martí d'Arenys(1).

Les prioritats s'encaminaren a tenir llest el grandios retaulerenaixentista de l'altar major, així com els retaulers dels primers altars ja acabats, visitables i oberts a la devoció l'any 1548, quatre anys després de la consagració (2).

Talla del Pare Etern, coronant el retauler de Sant Isidre

Toni Mateu, marcaven els ritme de les feines als diferents equips de treball. La pedrera i els forns de calç instal·lats en les propietats de Can Bellsollell foren molt actius durant tot aquest període. Les partides de mestres, manobres i serradors del mestre de cases i picapedrer Giralt i del mestre Rey francès reprengueren tota la seva activitat. Ferrers, fusters, corders, campaners, pintors..., s'abocaren a tenir una església que fos l'admiració dels seus contemporanis. Al mateix temps, s'anaren rebent diferents remeses de gres de Montjuïc del mestre picapedrer Jaume Safont.

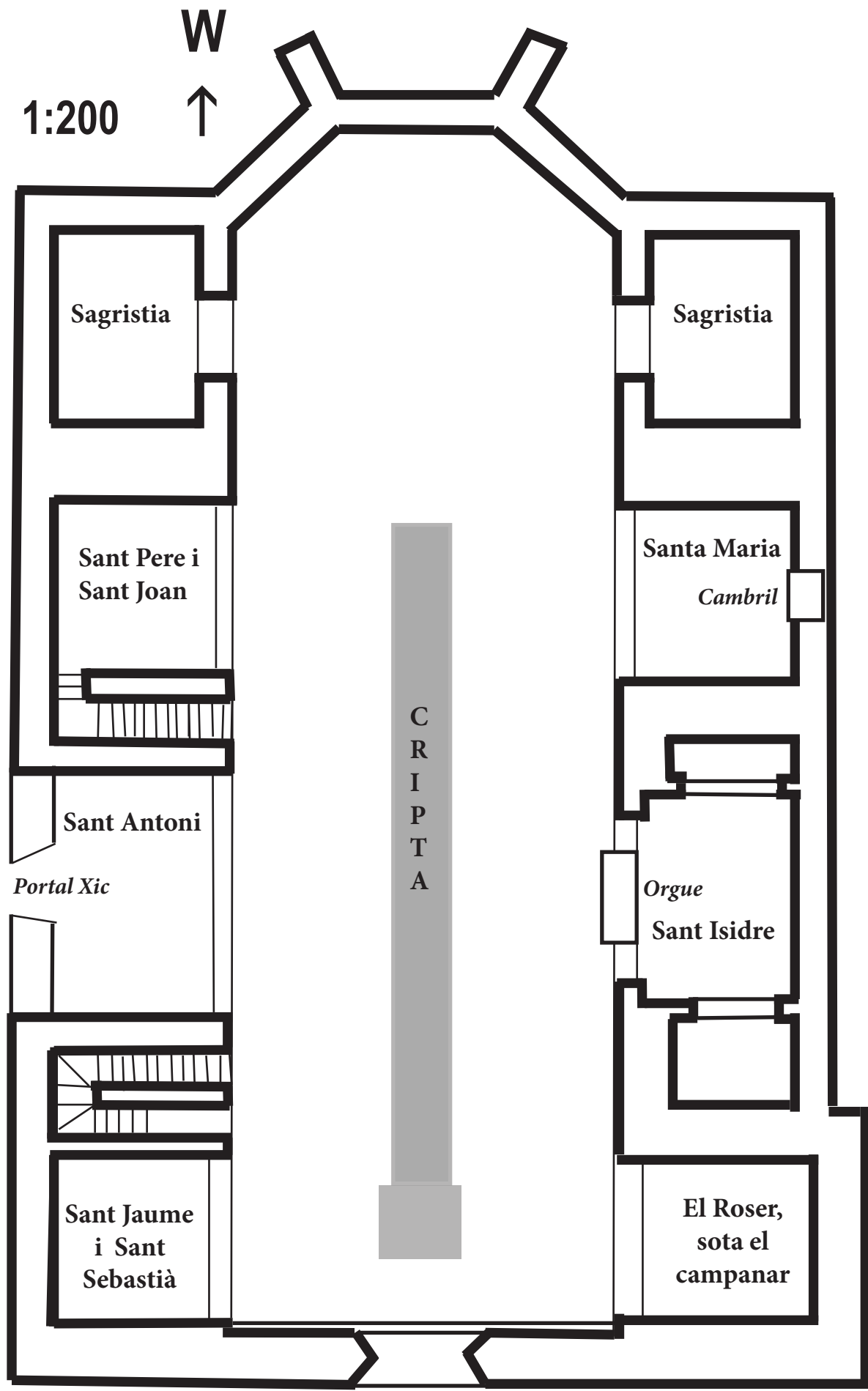
Pere Serafí i els seus col·laboradors, amb estada a Can Bellsollell i Joan de Tours i els seus, instal·lats a Can Sala, continuaren amb la seva feina a l'altar major i

1. El retauler major

"El retauler major de l'església de Sant Martí d'Arenys estava dedicat a honorar la memòria de Sant Martí, patró de la vila, i també la dels sants Abdó i Senén. La seva estructura en fusta d'alba era un pla vertical damunt un basament o pedestal -sòcol- de pedra granítica de Montjuïc. A la part central hi havia l'altar, i a cada costat, entre pilars adossats amb capitells, hi havia les portes amb arc de mig punt rebaixat, que donaven accés al reraltar amb les pintures de sant Pere i sant Pau fetes per Pere Serafí. A sobre s'hi aixecava el bancal o predel·la i al damunt, tres pisos distribuïts en cinc carrers amb amplis guardapols. També hi havia fornícules per a les escultures i columnes que

Sant Martí partint la capa. Pintura de Pere Serafí

Església gòtica de Sant Martí d'Arenys. Segles XVI a XVIII

separaven els espais. El coronament era un frontó triangular acabat amb les figures de talla de Crist a la creu i a cada cantó, els lladres crucificats. Tot el conjunt estava decorat amb grotesc i ben acoblat a la capçalera gòtica del temple.

El retaule major fou encarregat pels obrers de la parròquia al mestre escultor francès Joan de Tours (1540-1542), les pintures a Pere Serafí (1543-1546) i el daurat a Jaume Fontanet II (1544-1545). El pedestal de pedra granítica fou construït i esculpit pel pedrapiquer Jaume Safort l'any 1541.

Joan de Tours va realitzar el retaule a la romana, estil Renaixement, marcant una gran diferència amb els retaules d'estil gòtic que s'havien anat fent fins aquell moment. El nou model de retaule era així: divisions verticals amb columnes o pilastres, les horitzontals amb entaulaments, arquitrav, frisos i cornisa; arcs de mig punt i fornícules amb coberta apertxinada o cassetons i coronament amb frontó triangular, cornat o trencat. La decoració era amb grotesc. L'ideal renaixentista d'imitar l'antiguitat va fer que els artistes d'aquest període seguissin fidelment aquesta estructura i el classicisme de la iconografia.

El retaule que va arribar fins al 1936 i que fou destruït amb motiu de la guerra, era quelcom de diferent, ja que havia sofert alguns canvis posteriors a la seva construcció." (Montse Viader, 2015).

2. Altar de la Verge Maria

La visita que efectuà el bisbe Margarit l'any 1548 ens fa conèixer que aquell any ja eren oberts al culte els altars de la Verge Maria, de Sant Pere i Sant Pau, altars renovats que ja tenia l'església romànica, i el de Sant Jaume i Sant Sebastià (3).

Sant Joan i San Pere, escultures de Joan de Tours

L'altar de la Verge Maria estava ubicat a la costat nord de l'edifici, a la banda de l'epístola, tocant a l'altar major. Correspon a aquest altar l'esment més antic que coneixem d'altars a l'església romànica: amb data

8 de novembre de 1277, l'arxiu del rector fa constar l'obligació que tenia l'hereu de la casa Pasqual del Mas de "fer cremar una llàntia nit y dia de continuo devant lo altar de la Verge Maria". Aquest altar era sostingut per un benefici instituït per Pere de Sala en el seu testament, atorgat l'any 1348, que lligava el benefici a "la parentela de la casa Sala" (Forn, 2018).

Al segle XVI, el valor del benefici associat a l'altar s'estimava en 100 lliures, el més valorat després del benefici de la rectoria. El retaule i la imatge de la Verge anaren a càrrec de Joan de Tours, mentre que les pintures foren obra de Pere Serafí i Pere Nunyes. La part alta de l'altar comunicava amb un pas que donava accés a la rectoria. Entorn de 1846, la part alta de l'altar fou reconvertida en cambril de la Maredeu del Remei. (Pons/Forn, 2003)

3. Altar de Sant Pere i Sant Joan Baptista

L'altar de Sant Pere i Sant Joan Baptista ocupava el sector sud de l'edifici, a la banda de l'evangeli, més proper a l'altar major, davant per davant de l'altar de la Verge Maria. El seu retaule fou també encarregat a Joan de Tours i les pintures a Pere Serafí. Joan de Tours hi aportà també les escultures dels sants Pere (115x67x30 cms) i Joan (115x58x36 cms), rescatades fa uns anys i que avui han tornat a la capella on esti-

gueren ubicades durant tants anys. Les imatges foren tallades en fusta de xiprer i han estat considerades un dels pocs exemplars que han sobreviscut de les nombroses obres de talla de fusta que Joan de Tours obrà en terres catalanes (Garriga, 1988).

El mas Sala, juntament amb el mas Aiguaviva, crearen el benefici l'any 1386. A partir de 1539 únicament va dependre del mas Sala (Forn, 2018)) i el seu valor s'estimà en 25 lliures anuals al segle XVI.

Aquest retaule fou substituït per un de la Verge del Carme ja ben entrat el segle XVII (Pons, 1944). El nou altar de la Verge del Carme, però, incorporà les talles de Sant Pere i Sant Joan.

4. Altar de Sant Isidre

Al costat de l'altar de la Verge Maria s'hi encabí l'altar de Sant Isidre, a sota de l'orgue. La imatge del sant es

Altar de Sant Isidre. Fotografia de Josep Missé i Torras

trobava flanquejada pels Sants Metges, Sant Cosme i Sant Damià. Mossèn Farró, en la seva descripció dels altars realitzada els anys 30, probablement com una mesura de precaució davant la nova situació política creada amb la Segona República, ens dóna una descripció detallada de l'altar:

“Este altar se halla a continuación del anterior y es de madera dorada. Se compone de tres cuerpos: uno central, con la imagen del titular que mide 1,20 altura puesto sobre una gran peana y dos cuerpos laterales, habiendo en el lado del evangelio, San Cosme, de 1,10 m. Altura, y al otro lado San Damián, de igual altura. Estas imágenes son talladas en madera y pintadas. Tiene además cuatro relieves, puestos dos abajo y dos arriba de los santos laterales y que miden los dos inferiores 0,35 alto por 0,64 ancho, y los dos superiores 0,68 alto por 0,50 ancho. Estan tallados al relieve en madera, pintados representando escenas de la vida de San Isidro.

Contiene un sagrario de estilo renacimiento, de madera dorada, de tres caras visibles, separadas por columnas, y en el centro de cada una de estas caras hay una hornacina que contiene cada una de ellas, un Santo cuyo nombre se ignora y que tiene, la del centro 0,28 altura y las de los lados 0,25m. El conjunto de este altar es de estilo neoclásico con varios adornos barrocos”. (Farró, 1931)

Josep Maria Pons i Guri atribuí la realització del re-

taule a Jaume Vendrell, mestre fuster de Mataró, que efectuà nombrosos treballs en el temple de Sant Martí d'Arenys i que l'hauria enllestit el nou retaule l'any 1628. També Pons va recollir que l'any 1629 es pagà al pintor T. Nicolàs per “daurar i estofar les imatges de Sant Cosme i Sant Damià” (Pons, 1944). Més recentment, Joan Bosch ha conclòs que els quatre relleus amb diversos episodis dels miracles del sant (el sant donant menjar als pobres quan ja era mort, el sant davant la seva dona que miraculosament travessa el riu sobre un vel, el sant fent brollar aigua d'una roca) foren obra d'Agustí Pujol, *el jove*, escultor de gran prestigi a l'època. Actualment aquests relleus formen part de la col·lecció del Museu d'Arenys (4).

5. Altars de Sant Antoni de Pàdua i del Sant Crist

Altar de Sant Antoni de Pàdua

Sant Antoni de Pàdua, Fotografia de Jsep Missé Torras

Enfront de l'altar de Sant Isidre s'hi emplaçà l'altar de Sant Antoni de Pàdua, dins l'espai que comunicava amb el fossar a través del Portal Xic. Aquest espai originàriament quedava a l'exterior del temple, formant part del fossar, amb una portalada que donava accés directe a la nau central. La construcció de la capella de Sant Antoni es va fer enretirant la portalada fins a quedar en línia amb el mur extern del temple. Dins del nou espai s'hi bastiren els altars de Sant Antoni de Pàdua i del Sant Crist.

La construcció del retaule barroc de Sant Antoni, l'any 1674, i d'una tribuna damunt de la capella que donava a la nau central, foren costejades per Josep Vilarrasa i Teixidor. L'altar de Sant Antoni constituïa una bella i exquisida mostra d'art barroc de final del segle XVII.

Veiem el que va escriure mossèn Farró d'aquest altar: "Está colocado a continuación del altar de San Sebas-

tián, al lado del evangelio. Es de estilo barroco, de madera dorada y esculpado en siete hornacinas: tres en el cuerpo central y cuatro a los lados, La del centro, mayor que las demás, contiene el titular, San Antonio de Padua, de 1'05 m altura; debajo de este hay San Francisco Javier, de 0,65 m.; sobre del mismo, San Nicolás de 0.60 m., en la parte del evangelio, San Agustín de 0,42 m. Y debajo de este San José, de 0,65 m. En la part de la epistola hay otras dos imágenes cuyo nombre se desconoce y tienen 0,42 y 0,65 m. de altura.

Hay dos relieves laterales; el uno representa a santa Maria Magdalena y el otro a Santa Margarita. Sobre las cuatro columnas que tiene este altar hay dos angeles y dos santos de 0,55 m. alto" (Farró, 1931).

La capella del Sant Crist, enfront de la de Sant Antoni fou construïda el 1573, amb una estructura de totxo, pel mestre Roca. (Pons, 1944: 25)

1. Biblioteca de Catalunya. Saudín. Fol. 21. Comptes de Joan sala. Pàg. 11. 1 febrer 1549
2. Arxiu Diocesà de Girona. Visites pastorals. Visita del bisbe Margarit. 1548. N^a 48. Fol 221 a 222v^o.

3. Arxiu Diocesà de Girona. Visites pastorals. Visita del bisbe Margarit. 1548. N^a 48.

4. Museu d'Arenys de Mar.#museuobert.

FARRÓ (1931): Mossèn Narcís Farró. Inventari dels altars i altres objectes de culte existents a l'església de San Martí d'Arenys. Arenys de Munt,
FORN (2018): Francesc Forn. "L'església romànica de Sant Martí d'Arenys". *Arennios* 10, núm. 10. 2a època. Arenys de Munt.

GARRIGA (1988): Joaquim Garriga i Riera. "Escultures de Joan de Tours a Arenys de Munt". *Arennios*, núm. 6. Arenys de Munt.

PONS (1944): Josep Maria Pons i Guri. *Un siglo de arte religiosos en San Martín de Arenys de Munt*. Arenys de Mar.

PONS/FORN (2003). *El santuari de la Verge del Reimei*. Arenys de Munt.

JOSEP ROSSELL I TREMOLEDA (1912-1999)

Elies Surroca i Campàs

1. Qui era en Josep Rossell?

En Josep Rossell era fill del mestre d'escola Josep Rossell i Riera (1881-1967) i de la Montserrat Tremoleda i Barbosa (1888) de Besalú, que tingueren 9 fills/es: Maria (1911), Josep (1912), Lluís (1914), Jaume (1916), Montserrat (1920), Carme (1922), Pere (1926), Anton Maria (1928) i Salvador (1930).

La seva família venia doncs, d'una nissaga de propietaris agrícoles, però també, en les darreres generacions, molt relacionada amb l'ensenyament, ja que el pare d'en Josep, en Josep Rossell i Riera era mestre i havia muntat una escola "l'Escola Rossell", annexa a la masia, que va començar a funcionar l'any 1910 i tancà (suposem) a finals dels anys trenta; escola que el mestre Rossell intentà, sense èxit, que fos reconeguda com a pública. També exerciren de mestres, la Maria Rossell i Tremoleda germana d'en Josep, i anteriorment, la Rosa i l'Emília Rossell i Catà germanes de l'avi d'en Josep. Ambdues es van jubilar abans de la República. Així mateix, en Josep Rossell i Riera exercí de jutge municipal del març de 1930 fins el juny de 1931, que fou substituït per l'Antoni Rovira, escollit per votació popular amb el primer consistori republicà.

En Josep Rossell i Tremoleda va néixer el 19 d'octubre de 1912 a la casa familiar dels Rossell a Arenys de Munt. Va anar al col·legi amb el mestre Corrales, però hagué de deixar els estudis per posar-se a treballar de pagès a dotze anys. L'any 1948 es casà amb la mestra d'escola Maria Àngels Pujol i Coll (1924-2013) i tingueren sis fills/es: Maria Teresa (1950), M. Remei (1952), M. Montserrat (1955), M. Clara (1956), M. Àngels (1959) i Josep Lluís (1962) (1).

2. Inici com a regidor del consistori franquista

Després de l'entrada de les tropes feixistes a Arenys de Munt, el gener de 1939 fou nomenada una Junta Gestora, encapçalada per l'alcalde Josep Vernis i Vergès, que estigué en funcions – amb el canvi només, d'algun dels regidors (gestors) – fins al mes de juny de 1941,

quan no sabem perquè, el governador civil Antonio de Correa y Veglison va decidir canviar els membres de la Junta Gestora, alcalde inclòs, deixant pas a una altra junta presidida pel falangista Josep Missé i Martí, que un parell d'anys més tard marxaria voluntari a la División Azul. Els integrants d'aquesta nova junta a més de l'alcalde Missé, eren: Josep Culubret (1r tinent d'alcalde), Josep Valls (2n tinent d'alcalde), i els regidors: Josep Rossell i Tremoleda, Josep Missé i Torras, Ramon Pla i Roca, Lluís Cucurull i Colomer, Ramon Jaurés i Casademunt, Josep Badia i Vergès (2).

Com es pot comprovar, el regidor Josep Rossell, encara no havia complert els trenta anys i ja confiaven en ell per col·laborar a dirigir els destins d'Arenys de Munt en aquells anys tan complicats de la postguerra, en què els agents més actius de la Falange Española, es van dedicar amb cos i ànima, a perseguir als republicans perdedors de la guerra. Probablement van pensar en ell, per la seva ideologia conservadora i per haver tingut dos germans que van lluitar amb l'exèrcit rebel. Però, efectivament, aviat es va comprovar que en Josep tenia ganes de canviar les coses i frenar la deriva revengista del consistori. No pensava igual que els seus companys de consistori, més decantats cap a posicions venjatives i de manca de reconciliació entre vencedors i vençuts. Així, li va anar, ja que acabà substituït de mala manera. Però, anem als fets:

3. 1941. Inici i actuacions de la 2a Junta Gestora presidida per en Josep Missé

Només prendre possessió el nou alcalde manifestà: "Soy conciente de la ardua tarea que me espera, pero la afrontaré con el espíritu de sacrificio de la Falange Española" (suposo que no cal fer cap comentari sobre les paraules del nou responsable municipal). Però, el treball d'aquesta nova Gestora no es va desenvolupar d'una manera gaire tranquil·la, ja que des d'un principi els enfrontaments d'alguns dels regidors amb l'alcalde – a causa del seu tarannà autoritari – van estar a l'ordre del dia. Tanmateix, durant el primer any s'anaren portant a terme, sense massa entrebancs, les millores més urgents pel normal funcionament de l'ajuntament, així com alguns dels nous projec-

tes d'exaltació franquista o de caràcter administratiu que requeria la nova etapa. Per exemple: 1. Posar el nom de Francisca Sabater a la placeta del davant de l'església, en reconeixement de la donació d'una casa a la parròquia, que havia fet aquesta senyora – mare d'un noi assassinat a la rereguarda republicana – i que seria utilitzada com a rectoria; 2. Acord per erigir un monument en memòria de los caídos por Dios i por España a la plaça de Los Mártires o Plaza de las Escuelas (actualment plaça de Catalunya) amb una aportació municipal de 8.000 pessetes i la resta amb subscripció popular; 3. S'acordà sol·licitar un Puesto de la guàrdia civil al municipi; 4. Nomenament en propietat del secretari municipal Francisco Molins Ballester; 5. Oferir el pendó de la processó de Sant Martí a Manuel Sala Bellolell de la Torre; 6. Encarregar a l'arquitecte municipal Joaquim Ros el projecte pel nou mercat municipal; etc. (3).

de pàrvuls (aquesta, s'acordà sol·licitar-la a l'estat). En Josep va argumentar, que ell mateix, s'encarregaria de cercar el mestre més adient. Així mateix, proposà exercir més control, per tal que els nens i nenes, no deixessin d'assistir a classe, ja que la taxa d'absentisme escolar era molt elevada, i demanà als mestres que possessin un veritable interès en què els alumnes sortissin ben preparats. També, demanà que es fessin reformes a la biblioteca municipal, per tal de ser més operativa (4).

El mes d'octubre de 1942, les tibantors entre l'alcalde i els regidors arribà a un punt insostenible, a causa com hem dit anteriorment, de l'actuació personalista de l'alcalde, i començà una batalla campal que semblava no poder acabar bé. En aquest Ple d'octubre, el primer tinent d'alcalde Culubret presentà la dimissió, i al Ple de novembre la presentà el 2n. Tinent, Josep Valls, al·legant que tenia discrepàncies amb l'alcalde

La família Rossell al complet

4. En Josep i la cultura

En Josep Rossell va entrar a formar part de la Comissió de Cultura Municipal, fet previsible, ja que era membre d'una família força connectada amb el món de l'ensenyament, i de seguida va fer visible la seva pretensió d'aconseguir millores en la cultura i l'ensenyament d'Arenys de Munt, amb la proposta de creació d'una nova escola d'ensenyament primari intensiu (que de moment, no quedà aprovat), i una

pel seu "procedir administratiu". Després d'un debat entre tots els membres del Junta Gestora, presentaren també la dimissió els regidors Rossell, Missè i Pla. L'alcalde, visiblement enfadat, els hi recomanà a tots els dimissionaris, que presentessin les seves renúncies al governador civil. Dies després, també van dimitir el regidor Badia i en Jaurés (5).

Al següent Ple continuà la festa. L'alcalde tot cofoi comunicà als regidors dissidents que el Govern Civil no havia acceptat la seva dimissió i per tant, havien

de continuar. Els regidors rebels contraatacaren amb queixes i impropis contra la màxima autoritat municipal. L'alcalde afegí que es trobava molt molest per aquestes queixes, i digué que: "S'havia posat al servei de l'Ajuntament en cos i ànima i no li havia estat reconegut" i afegí: "Notificaré al Govern Civil que no podem treballar en aquestes condicions d'enfrontament" (6).

Malgrat tot, en Josep Rossell va fer cap al Govern Ci-

Jaume Parera i Valls - oficial de secretaria.
Antonia Codina i Puig - auxiliar secretaria.
Antoni Mas i Bellsollell - sereno.
Josep Orench i Martí - sereno.
Rosa Soler i Majó - encarregada safareig.
Gaspar Casals i Vinyals - enterramorts.
Gertrudis Artigas i Artigas - encarregada de la neteja de l'ajuntament.

Josep Rossell assegut al costat de l'entrada de la llar familiar

vil de Barcelona, per tal de parlar directament amb el governador sobre el tema. Després d'esperar força estona en una sala contigua va ser rebut per en Correa Veglison i en Josep li va explicar que presentava la dimissió per desavinences amb la manera d'actuar de l'alcalde. El governador li va respondre que li acceptava, però "com a càstig" el nomenaria nou alcalde del poble, ja que segons referències rebudes del rector de la parròquia d'Arenys de Munt, pensaven que era la persona adequada. A en Josep no li va fer gaire gràcia, però ho va acceptar en creure que era el millor pel bon funcionament de l'ajuntament (7).

A finals d'aquell any de 1942, l'ajuntament disposava dels següents empleats municipals:
Francesc Molins i Ballester - secretari municipal.

5. 1943. Canvi de Comissió Gestora amb en Josep Rossell d'alcalde

Així, el 27 de gener de 1943, el governador civil nomenà una nova Comissió Gestora, en aquesta ocasió - i ningú sabia perquè, ja que no entrava en les previsions - presidida per en Josep Rossell i Tremoleda. Els altres regidors eren: Josep Valls i Vives (1r. Tinent d'alcalde), Josep Missè i Torras (2n. Tinent), Josep Badia i Vergès, Ramon Pla i Roca, Ramon Jaurès i Casademunt, Joan Fontbona i Salicrú, Josep Colomer i Valls i Miquel Rossell i Riera, com a regidors gestors (8).

Amb la nova gestora municipal semblava que els ànims estaven més calmats i començaren a treballar

de nou. Les picabaralles les tingueren en aquesta ocasió, amb l'ajuntament de Canet de Mar pels límits jurisdiccionals dels termes, ja que després que l'alcalde fes confeccionar un plànol topogràfic del municipi es van trobar amb una sèrie d'errors que eren difícils de solucionar per, segons paraules de l'alcalde: haver-se cremat bona part de l'arxiu municipal durant la guerra; i es creà una comissió municipal per treballar en el tema de la partició entre Arenys de Munt, Canet de Mar i Sant Iscle de Vallalta (9).

Altres acords que es prengueren o actuacions que es portaren a terme, els mesos següents de 1943, foren: Arreglar el rellotge de l'església; - Inauguració de les dues aules de l'escola per ubicació de la biblioteca; - Assistir a la inauguració de l'exposició Libro del Mar a Barcelona; - Crear una comissió - a proposta de l'alcalde Rossell - per: "estudiar la salvaguarda del paratge de Lourdes, incrementar el seu embelliment i engrandir el paisatge, ja que en un dia no molt llunyà, podria desaparèixer per culpa d'interessos privats", segons paraules del mateix alcalde; - Iniciar una campanya d'urbanitat, entre els nens i nenes, requerint als mestres i pares dels alumnes que els tinguin contro-

lats; - Posar una filial de l'Institut Acadèmia d'Arenys de Mar al pis superior de l'antic ajuntament, etc.

Al Ple del juliol de 1943, l'exalcalde Josep Missé, tornà a polemitzar amb els membres de l'ajuntament. Els acusava d'haver pronunciat frases ofensives per la seva persona en el Ple del mes de febrer. El consistori que no volia més polèmiques, li va fer arribar un escrit de disculpa, dient que no tenien ganes d'ofendre'l i que retirarien les paraules que ell cregués ofensives. El mes d'agost morí l'oncle de l'alcalde, el capellà Joan Rossell i Riera, que exercia fora d'Arenys de Munt i el consistori hi envià una delegació a l'enterrament. El mes de setembre, s'acordà instal·lar la caserna de la guàrdia civil als baixos de l'escola municipal (Sant Martí) i oferir el pendó de la festa major a Joaquim Mollfulleda i Borrell. El mes de novembre quedà, finalment aprovada, la proposta que havia fet feia dos anys, en Josep Rossell sobre la creació de dues escoles unitàries més (una de nens i una de nenes) i una de pàrvuls. El mes de desembre van cessar els dos serenos Mas i Orench, que foren reemplaçats per en Francesc Altarriba i Buixader i en Jaume Paulí i Font.

Conferència de Josep M- Pons i Guri a la biblioteca l'any 1943. D'esquerre a dreta, drets: Francisco Molins, Josep Colomer, Josep Missé, Mn. Ernest Cuffí, Martí Alsina, Joan Fontbona, Josep Badia, Josep Valls, Manel Sala-Bellsolell. Asseguts: Antonio Borrell, Sra. Mercè (bibliotecària), Mn. Jaume Recasens, alcalde Josep Rossell, Sr. Coll, Rafael Cots i Josep Maria Pons i Guri. Fotografia: Arxiu Joaquim Missé. *L'Escola Sant Martí*. Lluís Llovet i Maite Casquete. Arenys de Munt, 1998

Josep Rossell amb la Remei i la Maria Teresa

També, aquest any de 1943 en Josep Rossell donà mostres de la seva preocupació pels problemes dels seus veïns i veïnes, activant la tramitació dels subsidis pels orfes de la guerra del bàndol republicà. Aquest subsidi - segons decret del 23 de novembre de 1940 de creació de La Obra Nacional de Protección de los Huerfanos de la Revolución y la Guerra - el podien sol·licitar les vídues dels soldats morts a la guerra que tinguessin fills petits, tot i que eren tants i tan complicats els requisits per accedir-hi, que evidentment, només era una llei de pura propaganda franquista, i la prova era que fins que no s'implicà en Josep Rossell en la seva implantació, gairebé ningú d'Arenys de Munt l'havia pogut cobrar. La Junta Local de Beneficència (presidida per un dels represaliats del franquisme, com era el mestre Vilarubla) s'encarregà de tramitar els expedients, aconseguint en poc temps que la majoria de vídues dels republicans - mentre els fills fos-

sin menors d'edat - cobressin cada mes la subvenció, que alguns dels beneficiats l'estigueren cobrant fins a finals dels anys cinquanta (10).

6. 1944. Segon i últim any d'en Rossell al davant de l'alcaldia

Algunes de les actuacions més destacades del consistori d'aquest any foren: Llogar el local de l'antic ajuntament al "Centro Nacional Sindicalista" per 50 pessetes mensuals, i el local de les antigues escoles per ser utilitzat com a magatzem de carbó a l'Andreu Fortuny Solanes, també per 50 pessetes. En Josep Rossell proposà l'adquisició de material escolar per substituir el que estigués deficient. S'acordà comprar un rellotge per la torre del campanar, marca Salve automàtic, model A (per 25.000 pessetes) a la casa Isidro Tribó

de Barcelona. El mes de maig l'alcalde Rossell proposà la celebració d'una conferència, a la biblioteca municipal per homenatjar la figura d'en Jaume Balmes; així també, va fer una proposta, per tal d'estudiar la reconversió de la zona on es troba la cova de Lourdes en parc municipal i fer un projecte per urbanitzar la plaça de Las Escuelas.

Al mateix temps, l'alcalde demostrà la seva preocupació pel nostre patrimoni arquitectònic, proposant protegir els edificis d'interès artístic o històric, que encara quedaven al municipi. Proposta que fou portada al Ple del mes d'agost, acordant-se declarar edificis d'interès històric i artístic els relacionats en la proposta feta pel Servei Tècnic d'Obres Públiques. L'arquitecte municipal va fer un estudi dels edificis afectats i tota la documentació, plànols, dibuixos i informes van ser posats a exposició pública, però la destitució d'en Josep Rossell al capdavant de l'alcaldia va motivar que no acabés aprovant-se. (11)

Tanmateix, l'ambient polític a la Casa de la Vila, estava una mica (bastant) enrarrit. Els homes forts de la Falange no volien quedar al marge del poder municipal i van maniobrar al respecte. Les seves constants denúncies al governador civil José Antonio Correa, acusant el govern municipal de massa aperturista i de no seguir les consignes del Glorioso Movimiento Nacional ni les directrius del Generalísimo, van fer

efecte. El més crític amb l'alcalde Rossell, va ser, sens dubte, el cap de la Falange local i gran patriota franquista, l'anterior alcalde Josep Missè, que no podia suportar el més mínim intent de convivència democràtica en les relacions entre els veïns i veïnes del poble de distintes ideologies. Les queixes i les acusacions d'aquests intransigents revengistes, van ser acceptades pel governador i no trigà massa a destituir a l'alcalde i a la resta de regidors

Així, el Boletín Oficial de la Provincia, publicava a primers del mes de desembre de 1944, la destitució de tota la Comissió Gestora Municipal i el nomenament dels nous gestors. El mateix governador civil vingué, en persona, a donar possessió al nou consistori el dia 7 de desembre, en què l'alcalde entrant Josep Culubret va pronunciar un discurs força abrandat manifestant que: "No existe otro móvil en mi ni en mis compañeros que laborar con el máximo de nuestro ardor en favor de España, la Falange y el Municipio. Agradezco a su Excelencia la distinción de que hemos sido objeto recayéndonos el nombramiento para los máximos cargos locales de responsabilidad y sacrificio, y pondremos todo nuestro empeño en hacernos acreedores de tal confianza."

El governador (su excelentísimo) contestà que: "Mi principal preocupación, es lograr por todos los medios una unidad de acción y de voluntad en los pue-

Amb el petit Josep LLuís

blos para al unísono común, dar la necesaria vida y empuje a las Instituciones del estado para el mayor prestigio de España y de los pueblos (...) y para que ello fuera realidad en esta población, habiendo surgido desidencias, era llegado el momento de poner al frente de la alcaldía y de la Falange, persona prestigiosa que fuese garantía de que la marcha administrativa i política caminan al mismo compás, sin presuntas incompatibilidades i con entera unidad (...)” (12).

Amb la presa de possessió de la nova Gestora s'acabà el ple sense més incidents, però al ple següent continuà el ball de bastons. El nou alcalde va voler fer una explicació dels motius que havien portat al canvi de regidors amb les següents paraules: “En primer lugar ha influenciado la forma de proceder del anterior alcalde en la firma de cierto aval a favor del que fué jefe-cacique de los rojos separatistas, hoy refugiado en Francia (es referia a Martí Bassí). Acto cometido a espaldas del Jefe Local, Jerarquias del Movimiento y autoridades locales, lo que demuestra su evidente mala fe y favoritismo, creyendose arbitro absoluto (...) que incendia indignaciones y desmoralizaciones entre los afiliados a la Falange (...). Y en segundo lugar por su forma de proceder en cuanto a las relaciones con el Jefe Local y Jerarquias del Movimiento, lo que originava una lucha y peligraba la integridad del partido en la localidad (...) de todo lo cual informada la superioridad procedió a su destitución (...). Con esta nueva comisión gestora confio que no surgirán discrepancias en la marcha por el resurgimiento político i económico de nuestra villa, procurando realizar una labor intensa dentro del marco de la Falange con las consignes emanades de nuestro caudillo (...)”.

En Josep, un cop destituït va reconèixer en distintes ocasions i entre els seus cercles d'amistat i familiars, que l'afer de l'aval per l'alcalde republicà escollit democràticament Josep Maria Soler, havia estat el motiu de la seva destitució, però que no n'estava penedit, ja que en Martí Bassí havia estat un bon alcalde i era una bona persona (13).

La postura, doncs, de no acceptar cap mena de reconciliació amb els vençuts a la guerra, quedava ben clara. Però, encara el primer tinent d'alcalde, l'exalcalde Josep Missè promotor de tota la polèmica i que s'erigí en vigilant i defensor de: “los ideales de la patria, el pan y la justicia que proclama la Falange”, va afegir: “ (...) la gravedad de la actuación del anterior alcalde llegó a tal extremo que fué necesario llegar a esta resolución i por mi parte, puesto que continuo como Jefe Local de la Falange y formo parte del actual con-

sistorio, vigilaré y corregiré por todos los medios, si llegase el caso, cualquier actitud desleal o que represente un peligro para nuestros postulados (...)” (14).

Com podem veure, els defensors de les essències pàtries del nou règim, no podien permetre ni la més mínima desviació dels seus postulats repressius i de venjança envers els demòcrates que havien defensat la República (no us recorda res del que passa actualment a Catalunya?). En Josep Rossell - tot i que, era un representant del govern franquista - intentà sense èxit, oblidar enfrontaments anteriors i conviure en bona harmonia malgrat viure en una situació de dictadura militar, i al mateix temps, treballar per dignificar la cultura i millorar l'ensenyament a la nostra població. Però els revengistes defensors de las esencias patrias no li van permetre. La nova Gestora Municipal quedà doncs, sota la batuta dels homes forts de la Falange, força identificats amb els seus postulats com: Josep Culubret, Josep Missè, Josep Mas, Joaquim Corbera, Jaume Parera, Joan Navarra o Sebastià Colomer, entre altres.

En aquest nou consistori, també existí una forta lluita de poder entre diverses faccions enfrontades, que acabà amb la destitució de l'alcalde Culubret, per donar-ne pas a un de nou: en Josep Mas i Muñoz. Però això, ja és una altra història que explicarem més endavant.

1. Informació facilitada pels germans Rossell Pujol – Padró Municipal 1924.
2. A.H.M.A.M. Llibre d'actes de l'Ajuntament núm. 20. Ple de juny de 1941.
3. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 21.
4. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 21. Acta Ple del 31 de desembre de 1941.
5. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 21. Ple del 5 de novembre de 1942.
6. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 21. Ple del 23 de novembre de 1942.
7. Fons familiars (germans Rossell Pujol).
8. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 21. Ple del 27 de gener de 1943.
9. Ídem.
10. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 21. Ple del 16 de març de 1943.- Documents Junta Local de Beneficencia.
11. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 22. Ple del 10 d'agost de 1944
12. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 22. Acte de possessió del nou consistori. 7 de desembre de 1944.
13. Fons familiars (germans Rossell Pujol).
14. A.H.M.A.M. Llibre d'actes núm. 22. Ple del 7 de desembre de 1944 (2a. Sessió).

**COL·LECTIU PEL
MUSEU ARXIU
D'ARENYS DE MUNT**